

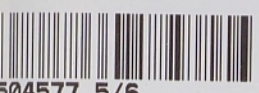
Mladika 5/6-93

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

nik - julij 1993 L. 3000
le - luglio 1993

117 986 1993

504577,5/6

COBISS

MLADIKA 5/6

IZHAJA DESETEKRAT V LETU
LETO XXXVII. 1993

KAZALO

Nemirno poletje	129
Francka Dular:	
Iz cikla Roške pesmi	130
Slovinci za danes:	
dr. Vinčo Brumen (spomini)	131
Milojka Žižmond: Dvojina	136
Mogoče vas bo zanimalo	
vedeti, da...	138
Vladimir Kos:	
Moja druga slika	140
Iz arhivov in predalov	141
Janko Jež:	
Brižinski spomeniki	143
Pod črto	144
Zaznamki	146
Vladimir Kos: Pesmi	147
Antena	148
Marjana: Nekaj spominov ob	
odhodu Glauka Turka	152
Manica Maver: Seminar	
slovenskega jezika	153
Zora Tavčar: Ave Maria	154
Martin Jevnikar: V Argentini	
je umrl Nikolaj Jeločnik	155
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Ted Kra-	
molc)	157
Ocene: J. Žitnik: Louis Ada-	
mič (M. Jevnikar); Miklošičev	
zbornik in Plečnikovi kelih	
(M. Jevnikar)	158

Na platnicah: Pisma; Za smeh;
Čuk na Obelisku

Priloga: RAST 81-93

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:

«graphart», Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

SATIRA IN »NAŠE STEZICE«

V oddaji »Kam vodijo naše stezice« koprskе televizije, ki je bila posvečena slovenski satiri v zamejstvu, sta manjka- la glavna akterja te satire, in sicer Sergej Verč in Boris Kobal. Prisotni pa so bili ta- ko Aldo Rupel in Viljem Gergolet, ki piše- ta v komunistični časopis Iskra, kot Igor Malalan in Boris Devetak, sicer člana an- sambla Happy Day, katerih satira pa je, resnici na ljubo, večkrat manj učinkovita kot tista, ki nam jo posreduje Verč in Ko- bal (čeprav se tudi s to marsikdaj kdo ne strinja). Sprašujemo se, kako je prišlo do tega, da sta bila v oddaji odsotna prav oba glavna zamejska kabaretista in kako sta se v njej znašla dva vidna predstavnika slovenske komponente Stranka komuni- stične preнове, katerih bodice so v glav-

nem enosmerne. Kaže, da ni Verča in Ko- bala na to oddajo nihče povabil.

Naj še dodamo, da dajejo oddaje, po- svečene »našim stezicam«, večkrat vtis vnaprej zrežiranih stvari, v katerih spre- govoriš, kar imaš spregovoriti, in pika. A.Ž.

PISMO IZ UREDNIŠTVA

Opozorili so nas na dva spodrsnjaja, ki sta se nam »zgodila« v letošnji drugi šte- vilki in ki se oba nanašata na isto osebo. V kratki informaciji »Prešernovi nagrajen- ci« (str. 54) smo predsednika SAZU aka- demika prof. dr. Franceta Bernika pre- krstili v Janeza, v oceni Tušakovih »Črtic« (str. 62) pa v Maksa. Bralcem in posebej še predsedniku dr. Francetu Berniku se za obe prekrstitvi opravičujemo.

Urednik

XXVIII. študijski dnevi

DRAGA 93

TRST - 3., 4. IN 5. SEPTEMBRA 1993

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA NA OPČINAH,
NARODNA ULICA 89

Petek, 3. septembra 1993:

Ob 17:30: *Evgen Bavčar*: PARIŠKI POGLED NA SLOVENIJO

Sobota, 4. septembra 1993:

Ob 16:00: *Okrogla miza*: BITI MANJŠINEC DANES

Nedelja, 5. septembra 1993:

Ob 10:30: *Dr. Vinko Potočnik*: ZAKAJ OSTAJAM KRISTJAN

Ob 16:00: *Inž. Igor Senčar*: DRUŽBA IN MIT

Nedeljska služba božja bo ob 9. uri na prireditvenem prostoru.

SLIKA NA PLATNICI: »Letiva« (foto Vlastja).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavec, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Nemirno poletje

Poletje je čas pobiranja sadov, toda za našo skupnost je ta sezona bolj malo obetavna. Namesto, da bi z zadovoljstvom gledali na pridelek, zremo na njegove ostanke, kakor so ga zreducirale nevihte, zmrzal, toča in neusmiljena burja. To je seveda le ruralna prispodoba za naše probleme, ki so dolgo tleli in ki so izbruhnili na dan v najbolj neprikladnem in neprimernem trenutku. Prepričani smo bili, da nas bosta demokratizacija in osamosvojitve Slovenije tako notranje kot zunanje okrepili, nam dali več samozave-
sti in nam končno vlili željo po načrtih in programih, ki bodo skupni vsem zamejcem. To se ni zgodilo, še bolj smo razcepljeni, mnogi pa so tudi razdvojeni in polni dvomov zaradi nespodbudnih novic, ki prihajajo v naš krog iz daljnega in bližnjega sveta. Problemov, ki tarejo Italijo, je nešteto in odveč bi bilo jih samo naštevati. Politične, gospodarske, socialne in moralne krize, pred katerimi se nobena sila v državi ne rešuje, so se nagrmdale in porodile veliko zahtevo po prenovi, po novih strankah, novem parlamentu, novih institucijah. Toda ta zahteva je kaj močno dvomljiva, saj se nihče ne more otresti občutka, da jo je porodila želja po maščevalnosti in da sama v sebi skriva kal revolucije, v katero danes nihče več ne verjame, pač pa še vzbuja strah in nemir.

Kako naj naprimer verjamemo v pristnost nove ali obnovljene tržaške KD, če na prvem prenovitvenem shodu pokrajinski tajnik pozabi na krivico, storjeno Slovencem z novim volilnim zakonom, in se spet obesi na prosluli Maccanicov osnutek za zaščito manjšine. Ali kako naj bomo zadovoljni, če doleti Miloša Budina čast podpredsedstva v deželnem svetu, toda ne zato, ker je Slovenec, pač pa samo zato, ker tisto mesto pripada DSL.

Podobna negotovost nas prevzema tudi ob novicah iz Slovenije, ki si jih znamo še manj razložiti, čeprav po TV poslušamo razlage ministrov in parlamentarcev. Toda mnogo preveč je sprenevedanja, mnogo preveč so se v slovenskega človeka zarile misli konkretnega trenutka, konkretne koristi, vse premalo pa vizija prihodnje socialno pravičnejše, bolj urejene in lepše države. Pa brez mitiziranja in patetike.

V zamejstvu se negotovost Slovenije in Italije sprevača v negotovost manjšine, ki je bolj ogrožena kot kdajkoli prej. Z enim samim zamahom se je dosedanjim večinskim strankam posrečilo temeljito oklestiti slovensko zastopstvo v izvoljenih organih in ob prihodnjih volitvah bomo spet šteli izgube. Toda vsem se vsiljuje vprašanje, danes tudi v srcih in pameti mnogih levičarjev, ali je vse to res bilo usodno, v smislu, da nismo mogli ravnati drugače.

Upravičeno je bilo pričakovati, da se bo s propadom berlinskega zidu — tudi Slovenci smo imeli svojega, in še kako učinkovit je bil — marsikaj spremenilo tudi v zamejstvu. Pričakovali smo, da bo slovenski dnevnik postal glasilo predvsem slovensko mislečih in čutečih ljudi in da se bo otresel načelne »naprednosti« za vsako ceno, ki ga je vrgla najprej v naročje socialistov in zdaj komunistov ter mu narekovala mačehovstvo do »drugačnih« Slovencev. To je ostalo. Prav tako smo pričakovali, da bo neka krovna organizacija odprla vrata ne samo za takoimenovane »skupne ustanove«, ampak da bo prisluhnila splošnim potrebam in interesom slovenske manjšine, da bo torej »preklicala« svoj dolgoletni veto, namenjen vsem drugomislečim, tudi v drugih ustanovah. S tem se ta krog slovenske »oblasti« upira normalizaciji, ki bi bila koristna vsej manjšini, ne samo posameznikom. Kako priti do resnične skupnosti, če se ena stran upira? Kako priti do solidarnosti med nami, kako do skupnega nastopa na volitvah? Kako premagati občutek ogroženosti, med tistimi, ki bi lahko največ storili, da bi naša družba postala zares pluralistična. Gotovo nismo na pravi poti, če pridejo na dan taki izpadi, kot smo jih slišali na proslavi ob obletnici Primorskega dnevnika, ali tudi zgolj z zamolčevanjem dejstev in odlašanjem nujnega odpiranja na drugomisleče.

Pridi, ate

*Tiho diha tiha noč,
tema razkriva svojo moč.*

*V mrzli kamri luč brli,
žalost za pečjo sedi.*

*Bleda žena dete ziblje,
tiho joče, solze briše.*

*Sinek sanja hude sanje,
mrzla kača leze vanje.
Rokce proži: »Pridi, ate!«*

*V Kapitlju bije polnoči,
v roških jamah kri cveti.*

*Mrtvaška ura niha čas:
Ne bo ga več,
ne bo med nas.*

Kočevski Rog, Pod Krenom, 27. junij 1993.

Dolga pot

(Roška sprava)

*Kaj našega ne bo?
Bo, bo, bo!
ko resnica premagala
bo zlo.*

*Našega ne bo,
ne bo, ne bo!
Krvava vest
in jok v nebo.*

* * *

*Šli smo na pot,
na dolgo pot,
polno zased,
brez kažipotov
in motelov.*

*Lačnim in žejnim,
oblečenim v molk,
je nebo pošiljalo
kot nekdanj Izraelcem
čudežno mano.*

* * *

*Danes smo dôspeli
v zeleno katedralo.
Pozdravili križ,
prižgali lučke,
se izjokali,
ODPUSTILI
in se vrnili.*

In so šli

*brezimci
s krivdo zločina,
ki ga niso zagrešili;
v imenu naroda,
ki so mu ostali zvesti
za ceno krvi.
Z mnogimi brati
so delili skupni grob,
ledeno kraško jamo;
od bratov
strahotno pobiti
v prvem letu
rdeče svobode.*

*In so odšli,
ko je žito klasilo
in so trave odcvitale
in so bili kraški parobki
polni kresničevja,
cvetočega kopinja
in so žareče jagode
dišale v sonce.*

*Izničeni na prizorišču
krvave igre
so postali vse
na poljanah
večnega življenja.*

Pridite na gostijo miru

*Vaša imena so se hranila
z molkom
petinštirideset let.
Nalivi zla
jih niso izbrisali.*

*Onečaščeni,
brez sodbe obsojeni,
strahotno pobiti,
vstanite,
zasedite prva mesta
na gostiji miru!*

*Vaša imena — naša bolečina!
Vaša smrt — naše življenje!*

*Pravica vas kleše
v večne spomenike.*

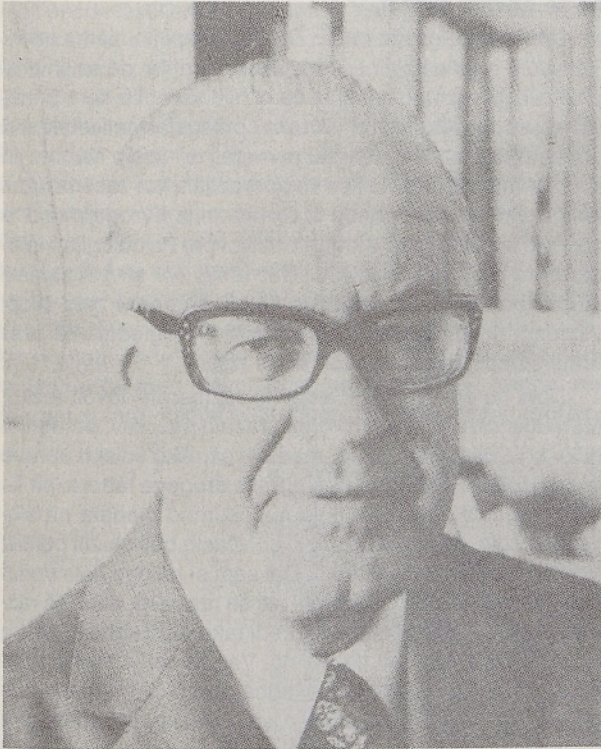
Slovinci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Dr. VINKO BRUMEN

Tako je pač! Približno tako, kot če pošlješ goloba pismo čez ocean: lahko ga odpihne veter, lahko omahne, lahko pa si malce polomi perut in mora malo dlje počivati — in zamuda je tu. Tako je s pripravljalko teh intervjujev: odvisna je od pošte. In po svetu je v pošteni skrbi za pravočasen natis intervjujev poslala vprašalnike že januarja (drugič, ker se je prvič izgubil) v Južno Afriko, junija v Avstralijo in tja k Tihemu oceanu, v Vancouver. Pa do trenutka, ko gre poletna številka v tisk, ni prišlo še nič. (Ta Afrika, z njo res nimam sreče! Vsakič se pismo nekje izgubi). Da bi bralci ne bili preveč razočarani, pa jim danes namesto intervjuja posredujem nekaj pomembnega, ki bo posebno v naših krajih zanimivo: nekaj listov iz Spominov, še nikoli objavljenih, argentinskega filozofa dr. Vinka Brumna. Gre za zapise iz časa, ko je bil profesor v Gorici. V spominih oživi tisto obdobje z nekaj prikazi osebnosti iz goriškega, tržaškega in tudi ljubljanskega kulturnega okolja. Ljubeznivo si jih je pustila »izpuliti« dr. Irene Mislej, ki jih je spet tudi sama »izpulila« gospe Brumnovi po letošnji moževi smrti.

Zora Tavčar

Dr. Vinko Brumen.

Z dekretom generala Leona Rupnika sem dobil naslov profesorja. Tako sem dosegel, o čemer sem sanjal iz otroških let, a to vendar ni bilo tisto, kar je bilo prava vsebina mojih sanj. O tem bom še spregovoril.

Z dekretom generala Rupnika sem bil tudi prestavljen na ljubljansko učiteljsko. Tukaj sem dobil za ravnatelja svojega nekdanjega profesorja Ivana Prijatelja in več kolegov, ki sem jih poznal že z univerze. Učil sem prvič samo svoje predmete v višjih letnikih, torej že precej odrasle učence

ali bolje učenke, ker fantov na učiteljsko skoraj ni bilo, meni pa so naložili pouk v dekliških razredih in razredništvu v IV. letniku, kateremu na žalost ni bilo dano, da bi študij redno končali in so se morali učenci v življenju prebijati, kakor so znali in mogli.

Zame pa se je začela doba, ki bi lahko bila srečna, ko bi ne bilo vojne in vsega, kar nam je prinesla. Učenke so bile izbrane (na učiteljsko so prišli le izbrani učenci in z najboljšim uspehom v predhodnih šolah), in soliden profsorski zbor, na žalost ideološko razbit. Del učnega časa smo prebili v protiletalskih zakloniščih pod gradom. Vendar smo dobro delali. Mene pa so razmere kmalu odpeljale v Gorico.

Že v svojih dijaških letih sem se zaradi bližine zanimal za življenje v Prekmurju ali Slovenski krajini, kakor so domačini imenovali svojo deželo. Ta je bila do 1918 pod Madžari; Slovenci so v pisanju uporabljali svoje narečje in ga pisali z madžarskim črkopisom. Po osvoboditvi so dobili slovenske šole in slovenske učitelje, ki so seveda morali priti z druge strani Mure, pa se v malce tujem svetu niso vedno znašli. Kraju so rekli Sibirija in želeli so čimprej... oditi odtod. Ne vsi, a mnogi. Ko sem učil na učiteljsko, sem verjel, da bomo po vojni dobili Primorsko in sem se bal, da bi se tedaj utegnili ponoviti, kar se je dogajalo po prvi vojni v Prekmurju. Zato sem učenkam prigovarjal, naj gredo raje učiti na Primorsko, naj se skušajo čimprej in čim boljše živeti v njihovo življenje, saj lastnih učiteljev nima. Tedaj pa je mene prvega doletelo, da sem moral storiti, kar sem učil druge. V Gorici so Slovenci mogli ustanoviti svojo slovensko gimnazijo, po deželi pa so vznikale slovenske ljudske šole.

Ravnatelj gimnazije je postal dr. Joža Lovrenčič, profesorje pa so večinoma dobili iz osrednje Slovenije. Na ljudskih šolah so učili ljudje, ki so mogli in utegnili.

Za božič 1940 je ravnatelj Lovrenčič, ki je prej bil profesor na ljubljanskem učiteljsko, prišel v Ljubljano na dopust in me je vprašal, ali bi bil pripravljen oditi v Gorico in pomagati pri urejanju šol.

Poslopje deželnega dvorca v Ljubljani je postalo 1919. sedež slovenske univerze.

Če sem hotel ostati zvest lastnim načelom, sem vabilo moral sprejeti in sem tako tudi storil. A odločitev, ki je bila spočeta iz čiste ljubezni do naših ljudi za mejo, bi me kasneje kmalu stala življenje.

V Ljubljani sem si izposloval dopust in februarja 1945 sem odpotoval v Gorico. S seboj sem nesel le nekaj odtisov svojih spisov, tudi izvod petega zvezka Krekovih Izbranih spisov, pa stari avstrijski in novi jugoslovanski zakon o ljudskih šolah. Več v razmerah tistega časa nisem mogel nesti s seboj in to je bilo edino, kar sem rešil iz svoje knjižnice, ker se v Ljubljano nisem več vrnil. Kam so šle moje knjige in razni izpiski in zapiski, ne vem, zame so bili izgubljeni. Bolela me je zlasti izguba nekaterih knjig, pa še bolj zapiskov in načrtov za nadaljnje delo.

V Gorici v roku dveh mesecev, kolikor je še trajala vojna, nisem utegnil kaj posebnega narediti. Prepotoval sem Vipavsko dolino do Šembida (Podnanos), pregledal kak ducat zasilnih šol, se razgovoril z učitelji in duhovniki, si napravil zapiske, nato bi imel iti še proti severu (Tolminsko), pa me je prehitel konec vojne. Dosegel sem pa dvoje: Goričani so me spoznali, kar je določilo mojo nadaljnjo usodo, in spoznali so me nasprotniki, ki so me potem iskali že dve uri po odhodu iz Gorice, in če bi me dobili, bi verjetno tedaj končal in tudi tega ne bi nikoli pisal.

* * *

Čas neposredno po vojni sem prebil v begunskih taboriščih (Visco, Cesena in Riccione), nato so me ponovno poklicali v Gorico. Zavezniki so se odločili dati tudi Slovincem šole, za kar so potrebovali ljudi, katerih pa jim jugoslovanska vlada ni hotela dati. Obrnili so se na begunce in so tudi mene poklicali iz taborišča. Zavezniški referent za šolstvo, tedaj poročnik Simoni, mi je ponudil mesto šolskega nadzornika na Tržaškem, a sem si izprosil mesto profesorja pedagogike na novem slovenskem učiteljskišču v Gorici, ker mi je bil Trst preveč tuj. Mesto sem dobil, in ker prvotno določeni ravnatelj, Ivan Prijatelj, ni prišel iz taborišča, sem bil imenovan za ravnatelja novega učiteljskišča.

Na novi šoli smo zbrali v vseh štirih letnikih posebno družbo učencev. Prišli so taki, ki so dotlej študirali na italijanskih učiteljskiščih, pa taki, ki so po italijanskem zakonu

napravili izpit za vstop v katerikoli letnik, pa še kdo. Prvo leto sem učil pedagoške in filozofske predmete, drugo leto mi je ostalo samo ravnateljjevanje, ker so hoteli dati službe še drugim ljudem.

Učnih knjig nismo imeli. Že v Ljubljani jih nismo imeli. Tam sem pripravljaval učencem kratka skripta, da so jih prepisovali, jih razmnoževali in se iz njih učili. To sem prinesel s seboj v Gorico in jih tukaj prilagajal italijanskemu učnemu načrtu. Gimnazijski ravnatelj dr. Josip Nemeč jih je ponovno razmnožil in so se uporabljala kot zasilna učna knjiga. Po mojem odhodu iz Gorice in iz Evrope pa so te zapiske izdali v Trstu v knjigi z naslovom Psihologija in pedagoške vede za učiteljskišča (Trst 1949, 177 str.) Ti zapiski niso bili narejeni za objavo in so bili namerno zelo skopi v izrazu. Pred objavo jih nisem mogel pregledati, če bi to hotel storiti, verjetno nikoli ne bi izšli.

Delo na šoli je bilo v tedanjih razmerah dovolj težko. Med učenci različnega izvora in raznih nazorov, potegnjениh v kolo časovnih zmed, med zavezniško šolsko upravo in med vzporedno neuradno upravo drugega tabora, pa še med italijansko upravo, ki je ljubosumno gledala na slovenske šole, pa s profesorji, ki so včasih bolj služili politiki kot vzgoji, delo ni bilo lahko. Dal sem si nalogo šolo voditi tako, da učenci ne bodo trpeli, naj se razmere, namreč razmejitev in pripadnost dežele uredi tako ali drugače. Težko je bilo na šoli vzdržati disciplino. Vendar se je to doseglo. Nekaj pričevanj: neka profesorica, domačinka, mi je povedala, da me ljudje označujejo kot »železno roko v žametni rokavici«. Še lepše spričevalo pa so mi dali takratni moji učenci, ko so se ob štiridesetletnici mature (1986) zbrali v Novi Gorici. Povabili so me k praznovanju, za kar sem se opravičil s pismom, nakar so mi poslali sliko zbranih in pripisali besede: »Radi smo Vas imeli in hvaležni se Vas spominjamo.« To je lepo priznanje, saj nismo živeli v razmerah, ki so bile prijazne izkazovanju ljubezni.

Ker je kljub vsemu naporu še vedno manjkalo učiteljev za slovenske šole, je šolska uprava na našem goriškem učiteljskišču ustanovila poseben tečaj za vse, ki so imeli dokončano kako srednjo šolo in so se hoteli posvetiti učite-

ljevanju. Tečaj jih je v enem letu pripravil za to. Tečaj sem vodil in v njem učil pedagoške predmete, seveda brez potrebnih knjig in učil, ne le slovenskih.

Vsekakor v Gorici nisem mogel ostati. Po sklenjeni mirovni pogodbi z Italijo in po ponovni italijanski zasedbi Gorice sva se z ženo odpravila po svetu, v Argentino. Moje učiteljevanje je bilo konec.

Moje načrte, tako celotnega življenjskega kot drobnejše, je prekrižala vojna. Leta 1939 sem zaprosil za štipendijo British Council, ker sem želel še enkrat oditi v Anglijo. Tedaj sem namreč šele videl in spoznal, kaj vse bi še moral preštudirati, da bi moj študij dosegel svoj namen. Vedno pa mislim, da je bilo najvažnejše, kar sem med bivanjem v Angliji dosegel, umevanje osebne in sploh svobode, kar se je izražalo zlasti v priznavanju in spoštovanju različnih nazorov, značajev, del in usod. To mi je pomagalo, da sem pozneje v življenju marsikaj bolje umel in prenesel. A čutil sem, da bi mi Anglija mogla dati še kaj več. Žal je vojna to preprečila. A včasih mislim, kaj in kako bi bilo, če bi prišel ponovno na Angleško, morda tam ostal in tam preživel vojno. Kakšna bi bila tedaj moja usoda?

* * *

Ko so Nemci napadli Poljsko, sem bil še v Slovenjgradcu. Naslednje leto sem odšel v Ljubljano, s čimer sem se rešil usode izseljenca — za tedaj. Kajti če bi bil ostal v Slovenjgradcu, bi me Nemci pač hkrati z drugimi slovenskimi izobraženci izselili, verjetno poslali v Rajhenburg, pa še dalje v Srbijo ali celo kam drugam. Kaj bi tam doživel in kakšna bi bila moja nadaljnja usoda, ne morem vedeti. Na srečo sem bil v Ljubljani, kjer se to ni dogajalo. Grozile pa so druge nevarnosti. Nekako februarja 1942 so Italijani mesto Ljubljano obdali z ograjo iz bodeče žice in s stražami in kaj vem kaj še, nato pa so ponovno, mislim da kakih petkrat, preiskali vsa stanovanja, iskali moške ter jih vodili v vojašnice. Tam smo stoječi v mrazu in ledu morali čakati ves dan, proti večeru pa so nas prebiral, nekatere za italijanska taborišča, druge so spustili domov. Na srečo sem vsakikrat bil med tistimi, ki so se smeli vrniti domov. Ne morem si tega tolmačiti drugače, kakor da me je moj an-

gel varuh posebej varoval. Verujem pa tudi v občestvo svetnikov in v pomoč, ki jo morejo dajati tudi tisti, ki so že odšli od nas; to pomoč sem živo občutil.

* * *

V času italijanske in nato nemške zasedbe sem učil najprej na meščanski šoli na Viču, pozneje na učiteljski. Sam sem se začel učiti italijanščine, ne zato, da bi se kakorkoli uklanjal okupatorju, marveč ker sem hotel izkoristiti čas in se priučiti še enega jezika, kar pa mi je prišlo pozneje prav v Gorici. V knjižnice nisem več zahajal, tudi zaradi nevarnosti zračnih napadov. Kolikor sem mogel, sem se držal doma in skušal napraviti, kar mi je bilo mogoče. Nemir dobre in pomanjkanje pomagal me je oviralo pri delu.

Žal tedaj nismo preživljali ene same vojne z zunanjim napadalcem. Začela se je tudi notranja revolucija, katera nas je prizadela še vse huje kot napad od zunaj. Pritisk z ene in druge strani, da se pridružimo, medsebojno sumničenje, ker nihče za nikogar ni vedel, kaj misli, s kom drži in koliko je osebno nevaren, to nam je žrlo živce. Bil je težko živeti in delati.

Meni razdelitev naroda v dve nasproti si stoječi in bojujoči se skupini nikakor ni bila po volji. A kolikor sem se moral odločiti za eno ali za drugo stran, mi odločitev ni bila težka. Vzgoja doma v vernosti, ves čas pristaš, če ne ud Slovenske ljudske stranke, sem bil pripravljen, da se nisem dal izvabiti na stran revolucije. Posebej se mi je vedno upirala slepa zagrizenost ideoloških skupin, pa najsi so bili to fašisti, nacisti ali komunisti. Nisem imel enih za boljše kot druge. Zlasti kar se tiče komunistov, pa sem imel na univerzi nekaj sošolcev, katere sem dobro poznal in od njih nisem mogel pričakovati kaj dobrega. Bili so ideološko omejeni, zagrizeno predani svojim prepričanjem, odklanjali so vsako drugo mnenje, ki ni bilo njihovo. Meni je še zlasti bivanje na Angleškem dalo smisel za vrednost različnosti in spoštovanje drugačnosti. Nisem pa proti komunistični ideologiji postavljaj nobene druge, enako nestrpne. Držal sem se načelnega priznavanja osebne svobode, katere ni dovolj cenil nobeden od bojujočih se taborov.

Gorica

Pogled na del argentinske prestolnice Buenos Aires iz zraka.

Seveda tudi na lastni strani nisem videl samo svetlobe. A če sem se moral obrniti na eno stran, sem moral ostati tukaj. To že od vsega začetka, pozneje pa tako in tako ni bilo mogoče ravnati drugače, tudi če bi hotel. Sicer pa so komunisti, ki so vodili tako imenovani osvobodilni boj, vedno kazali pravi obraz tistim, ki so ga hoteli videti, in se dobro hotečim ni bilo treba motiti. Nisem imel v rokah orožja, nisem se nikjer bil, vendar so me opazovali in nadzorovali ter so mi preprečevali namene in dejanja, katera bi sicer hotel storiti. Niti en sam človek pa ni po moji krivdi pretpel česar koli.

Potem sem odšel v Gorico, kakor sem že povedal. Tu sem sodeloval, ali naj bi, če bi imel čas, pri urejanju šol, ki so jih ustanavljali na strani, ki je bila nasprotna komunistom; s tem sem hotel pomagati slovenskim šolam kot slovenskim, za ljudi, ki jih več let niso imeli in niso smeli imeti, katerim je še slovensko govorjenje bilo prepovedano.

Moj namen je bil izrazito naroden. Vendar so mi to štelili za nov greh; po vojni so me prišli aretirati, a po sreči sem zapustil Gorico dve uri poprej.

* * *

Vojni čas sem vendar, kolikor se je le dalo, preživel v delu, pri pripravi za delo po vojni. Poleg poklicnega dela v šoli sem, kolikor so mi razmere dopuščale, posvetil študiju in pisanju. Nisem mogel hoditi v knjižnice niti kupovati knjig, a mogel sem razmišljati in svoje misli zapisovati.

Kar sem delal pred vojno, sem opustil ali odložil. Škoda, da nisem nadaljeval in dokončal spisa, ki sem ga nameraval predložiti kot habilitacijsko delo za vstop na univerzo kot docent ali predavatelj. V luči spoznanj, katera sem prinesel iz Anglije, sem nameraval pregledati naše šolstvo ter pokazati na potrebne in možne popravke. Med lastnim šolanjem sem zadeval na težave, ki so bile nepotrebne in škodljive, in vsaj eno od njih sem že skušal pokazati na primeru meščanske šole. Sedaj sem hotel to narediti sistematično za celoto našega šolstva. Napisal sem dve

poglavji, v katerih sem očrtal značilnosti angleškega šolstva in pokazal »načela« angleške šolske in vzgojne politike, nato sem delo ustavil, ga nikoli končal in že napisano pustil doma, ko sem šel v Gorico, potem je izginilo z vso mojo knjižnico vred.

Nekega dne mi je prof. Ozvald omenil, da se je pogovarjal z nekim inteligentnim obrtnikom in mu je ta dejal, da bi bila potrebna knjiga o psihologiji obrtniškega vajenca. Vprašal me je, ali bi bil jaz pripravljen tako delo napisati. Zamisel sem si prisvojil, ker pa se v psihologiji nisem čutil dovolj doma, sem napravil spis o šolanju prihodnjega obrtnika z naslovom **Šolanje za življenje**, v katerem sem upošteval tedanjo prakso in nove ideje, ker nisem hotel povsem prelomiti s preteklostjo. Spis je ostal v prvem zapisu in sem ga rešil, ker sem ga odnesel s seboj v Gorico in v svet. Nisem pa ga nikdar niti prebral, saj ni bilo priložnosti, da bi ga objavil.

Med pisanjem o šolanju obrtniškega naraščaja pa mi je prišla posrečena misel, da bi tak kritičen pregled posvetil celoti našega šolstva. Zopet sem napisal precej dolg spis, v katerem sem nekako nadaljeval ali razvijal misli, ktere sem nameraval prikazati v habilitacijskem delu. Spisa, ki sem mu dal naslov **Za novo podobo naših šol**, nisem končal. Nisem uporabljal pri njem skoraj nobene bibliografije, ker mi je bila nedosegljiva. Tudi ta spis je ostal v prvem zapisu, tudi rešil sem ga, spet pa ga nisem nikoli niti prebral. Razmere, v katerih sem pisal, so bile povsem drugačne od teh, v katerih sem se znašel v Argentini, katerih pa niti nisem mogel spoznati. Razen tega so na obzorje mojega zanimanja stopila nova vprašanja, ki so me toliko zaposlovala, da za stara ni bilo časa.

Še ena spodbuda mi je med vojno prišla od Ozvalda. V nekem razgovoru mi je omenil, da bi bilo dobro napisati knjigo o splošnih vzgojnih vprašanjih za širše občinstvo. Tedaj je Ljudska knjigarna začela z zbirko **Kozmos**, v kateri je izšel tudi **Vebrov Sv. Avguštin**. Pa sem menil, da

bi tako pedagoško delo moglo iziti tam. Napisal sem ga z naslovom **Obča pedagogika** in ga izročil založnici. Dobil sem vtis, da so ga nameravali izdati. Delo je dobil v oce- no dr. Jože Pogačnik, pozneje ljubljanski nadškof, ki me je poklical k sebi, da sva razčistila neke misli. Če bi name- raval delo odkloniti, to ne bi imelo smisla, niti se mi ne bi razodel kot ocenjevalec. Sodim, da je imel namen delo pri- poročiti. A odšel sem v Gorico, kmalu se je končala vojna in z njo tudi Ljudska knjigarna, moj spis pa se je nekje iz- gubil. Zopet sem rešil nepopravljeno kopijo, pa tudi tega nisem pozneje nikoli porabil.

Da sem med vojno pripravil za Mohorjevo družbo iz- bor poglavij iz Slomškovega Blažeta in Nežice, ki pa je iz- šel, sem že povedal.

* * *

Da sem medvojne razmere doma dovolj pravilno pre- sojal, sem tudi že povedal. To potrjuje tudi moja vsaj du- hovna priprava za odhod iz domovine. Ko sem kdaj komu omenil, da moramo biti pripravljeni za to, sem sicer naj- češče doživel odpor. Ljudje si niso upali niti misliti, da bi konec vojne mogel biti tak. Ko so me dr. Lovrenčič in dru- gi prišli vabit, da bi šel v Gorico, pa sem se tudi zanimal, če mislijo na možnost, da se kam umaknemo. Vtis sem imel, da so to vpraševanje omalovaževali, ko so mi odgo- varjali, da pot v Furlanijo ostane zmeraj odprta. Na to pot pa smo potem zares šli in smo se tako ognili Ljubelju, Ve- trinju in vračanju. Ko smo se po raznih taboriščih ustavili v Riccione, so me od tam zopet zvalili v Gorico. Nisem rad šel, a znali so potrkati na mojo narodno zavest in sem šel. V Gorici pa se nisem počutil zares doma in varnega, pa sem iskal možnosti, da odidem v svet. Najraje bi odšel v kako angleški govorečo deželo, saj sem angleščino kar dobro obvladal. Našel sem zopet zvezo s prof. A.C.F. Be- alesom v Londonu; ta je tam zasledoval možnosti izselitve ter me je opozoril na članek v nekem angleškem časopi- su, v katerem je bila omenjena možnost naselitve v Argen- tini. Oprijel sem se te možnosti in takoj sem se začel učiti španščine, katera mi je bila povsem tuja. Kupil sem si ita- lijanski učbenik španskega jezika in sem učenju posvetil ves razpoložljivi čas, tudi po več ur na dan.

Ker sem bil brez veljavnega potnega lista, sem začel iskati v Italiji tako imenovani Nansenov potni list. To je bil potni list za nedržavljanke, ki so bili brez potnega lista. Do- puščal je odhod iz države in prihod v drugo, ki ga je pri- znavala, ne pa povratka. Zaradi prošnje za tak potni list me je hodil v Gorico zasliševati uradnik italijanske policije iz Vidma (Udine), ker je Gorico varovala zavezniška poli- cija. Vpraševal me je, zakaj hočem oditi, kakor da tega ne bi mogel vedeti in umeti; pripovedoval mi je, da tudi v Itali- ji potrebujejo take ljudi, kot sem bil jaz. To mi ga je napra- vilo sumljivega, ker se mi njegove besede niso zdele za- dosti utemeljene. Potni list sem dobil, a zakasnil se je toli- ko, da sem prej dobil drug potni list, od Rdečega križa, in na njem argentinski vselitveni vizum. Tako se mi je odprla pot v Argentino, ki jo je za nas vse zgradil Janez Hladnik, ko je dosegel dovoljenje za vselitev 10.000 slovenskih lju- di v Argentino.

* * *

Ko je po mirovni pogodbi z Italijo Gorica zopet pripad- la Italiji in so 15. sept. 1947 italijanske čete zasedle Gori- co, sem podal ostavko na svoje mesto in čez Trst odšel

Naslovna stran Brumnove knjige »Srce v sredini« o Janezu Evangelistu Kreku, ki je izšla v Argentini.

v Rim, na pot v Argentino. V Trstu so me prijatelji nago- varjali, da bi ostal tam, kjer se je tedaj ustanavljalo Svo- bodno tržaško ozemlje, pa v prihodnost tega načrta nisem verjel in sem raje nadaljeval pot v svet.

V Rimu sva se z ženo zopet morala podvreči vrsti iz- praševanj, da sva dobila prosto vožnjo v Argentino. Iz Ri- ma so nas poslali v Bagnoli, češ da čez nekaj dni odpluje- mo. Pa se je odhod zakasnil in smo tri mesece in pol pre- stali v Bagnoliju, kjer smo zopet doživeli taborišče. Nea- pelj z okolico nam je bil v dosegu roke, pa nismo imeli de- narja, da bi izkoristili priložnost. Nekateri so to storili; od- kod so imeli denar, ne vem. Sicer pa ga nekateri ljudje zme- raj znajo dobiti.

Končno smo po ponovnem izbiranju in prebiranju le prišli (31. dec. 1947) na ladjo, ki se je imenovala Santa Cruz. Zaradi viharja so odhod odložili in smo odpluli na- slednji dan, 1. jan. 1948.

Vožnja po morju ni bila nič kaj prijetna. Ladjo so le za silo pripravili za vožnjo. Odpovedala je ventilacija, nismo imeli pitne vode, morska bolezen je razsajala zlasti med ženskami, da smo morali zdravi čim več časa prestat na krovu, kjer smo imeli vsaj svež zrak. Hrana je bila dobra, zlasti po oni v taborišču, in zadostna, ker mnogi zaradi morske bolezni niso prihajali k mizi. Družba je bila v glav- nem poznana. Nikjer nismo smeli z ladje zaradi svojih pot- nih listov. Čakali smo samo na to, da se čimprej izkrcamo. Nekateri so iz potrebe po denarju celo prodajali zimske obleke, ker smo v Argentino prihajali v tukajšnjem poletju. Pa so bili razočarani, ker nas je Buenos Aires 21. januarja 1948 sprejel z dežjem in sorazmerno hladnim vremenom.

Dvojina

Milojka Žižmond-Kofol

Marta Krković je vstopila v svoje stanovanje in zaprla vrata za sabo. To je počela vsak dan ob pol štiri, razen sobote in nedelje in v tem prihodu ni bilo nič več nenadejanega. Res je, danes je imela 57 let in prav toliko opravkov, kot vsak dan, le da so vsi imeli nekoliko drugačen pomen. Na poti iz službe je dan razpostavila, kot bi razrezala torto in jo po koščkih uporabljala, da bi zaznala njen okus. Morda bi si morala dan splanirati tako kot gospa Julija, ki takoj, ko se zbudi, potegne k sebi blok, napiše datum in vse opravke, napiše celo, kaj bo skuhalo in pri tem uporabi različne alternative, ker ne ve, kaj ima v kuhinji. Zato pod rubriko trgovina pusti prazen prostor. Celó tako dosledna je, da si zvečer, ko leže v posteljo, na isti blok izpiše, kaj od planiranega je naredila in če ni, zakaj se je to zgodilo.

Marta Krković se preobuje v predsobi, odloži malhasto torbo in plašč in stopi po podu, ki spominja na šahovnico. Vse stanovanje je tako tlakovano, razen spalnice in ropotarnice, ki se ji pravi? Pozabila je, ve pa, da je beseda angleška. Utility?

Marta Krković se nikoli ni privadila temu stanovanju. Hvaležno ga je sprejela, ker je bilo boljše od onega poprej in ono poprej je bilo boljše od tistega pred njim — a kaj ima človek od tega, če na koncu pogreša tisto prvo prvo, prvo, ki je bilo nekje v hribovitem svetu in pravzaprav niti ni bilo stanovanje, ker je bilo stara hiša.

Tako, zdaj lahko sede za mizo, se razkreeči, noge ima otečene, predvsem pri gležnjih, kar je zaradi ledvic in seveda zaradi debelosti, sicer pa je eno povezano z drugim. Bi bila tako testeno podložena tudi, če bi bile ledvice zdrave ali bi bile ledvice zdrave, če ne bi bila tako testasto podložena?

Takih vprašanj je v življenju Marte Krković veliko. Kaj bi bilo, če ne bi bilo? Iz takih vprašanj je sestavila cele konstrukcije, ki bi ji jih zavidal vsak inženir ali morda celo striček Freud, Slobodan Krković pa bi ji jih zameril, če bi kdaj zvedel zanje. Kaj se zgodi, ko Marta Krković takole obsedi za mizo in je ura že skoraj štiri, Slobodana pa še zmeraj ni, čeprav je po telefonu obljubil, da bo danes morda skuhal kosilo?

Marta Krković je ob takem času predvsem ubijalsko lačna. To bi razumel vsak, ki bi vedel, da do te ure ničesar ne dene v usta. Ne zjutraj, ko premeri šahovnico tal v obratni smeri, ne ob enajstih, ko ljudje v službi malicajo. Ona ne jé, ker je predebela, ker je

bolna, ker ne more uživati v hrani, če jo pri tem kdo opazuje, tudi Slobodan ne. Če pa jo slučajno opazuje, (tudi to se kdaj zgodi), potem postavi sendvič na mizo in govori, da bi preusmerila njegovo pozornost. Po sendviču seže, ko on pogleda stran. Včasih si ga niti ne ponese k ustom, ampak s kazalcem in palcem odškrtno del vsebine in si ga tatinsko nese v usta, kot bi se namenila preostanek vreči v smeti. Jé, kot bi se je hrana prav nič ne tikala, kot bi jo vzela po pomoti ali zato, ker se je hrana pač znašla pred njo in ona mora nekaj storiti z njo. Hraniti se je kar nekam nespodobno, kajti vsak, kdor ima oči, mora videti, da se Marta Krković nima za kaj ohranjati in tudi, če bi se imela, je zaradi neješčnosti še dolgo ne bi pobralo.

Zdaj pa je Marta Krković sama in kot smo omenili, je tudi volčje lačna. Slobodan, ki ima toliko časa, da bi ga lahko prodajal, seveda ni ničesar skuhal. Najprej zato, ker je vedel, da se tistega ne bi dotaknila, potem pa še zato, ker ga skoraj nobeno dopoldne ni doma.

Ko odpre omarice in hladilnik ugotovi, da je vanj skrivnostno pritihtopil vse, kar so njena običajna kosila: svež kruh, čebulo, slanino, sir, celo majonezo in zaseko. Dela se, da je prijetno presenečena in dela se, četudi ni nikogar, pred komer bi se bilo treba delati. Iz vsega povedanega vidimo, da ima Marta Krković hude probleme s samosprejetjem. Seveda pa jih nima prav ta trenutek. Kajti prav ta trenutek se bo predala razkošju, ki ga nudi ta del dneva. Predala se bo samotni požrtiji. Jaz ne bi želela, da bi jo videli, kako to počne, kajti do konca pripovedi bi se vam nemara že tako priskutila, da se ne bi več hoteli ukvarjati z njo, kar pa bi bilo hudo krivično, kajti sita Marta Krković se temeljito razlikuje od lačne. In sita bo vsaj do šestih, ko se bo primerilo to in ono, posebno še danes, ko ima rojstni dan.

Aha, povedati je treba, da ima Marta Krković tudi odraslega sina, kar je vsaj ob rojstnih dnevih pomembno dejstvo. Danes jo je klical v službo.

»Rad bi prišel voščiti,« je rekel.

»Če se sme. Kajti ne bom prišel sam. Sam sploh ne bom več prišel. Naju boš sprejela?«

Ni imela veliko časa za razmišljanje. Hudo jo je namreč mikalo vedeti, kako je s sinom in če drugega ne, si je želela vsaj videti, če je spet suh kot prekla, kot zmeraj, ko se zaljubi.

»Prav,« je rekla. In je škrtnila z zobmi. Hotela je še kaj reči, a na drugi strani je bila slušalka že spuščena. Ne bi mogla priseči, a je skoraj zagotovo vedela, da je zavriskal. In ona, če je bila z njim, je prav gotovo storila nekaj podobnega.

Ta hip ne bomo razmišljali o sinu, kajti tudi ona noče razmišljati. Razpolovila je polovico štruce, jo naphala s slanino, narezala je čebulo in podolgaste rezine sira in prav zdaj odpira debela usta in ko se vanje zatlači prvi grizljaj, začuti, kako pada vsa teža s telesa, kako se razkrečene noge razmehčajo, kako se slina zbira v ustnih koticah in ker ji ob prežvekanju še nekaj manjka, pritisne na gumb radijskega sprejemnika in poslušaja o mrazu, mraku in lakoti daljnega Sarajeva, brez katerega pač ne morejo miniti nobena poročila. (Naj se že pobijejo!)

Res, Marta Krković ni nikoli tako zelo sproščena, lahkotna in spravljava, kot takrat, ko ji krušne drobtine padajo na štrleče oprsje angora jopice, ki jo že dolga leta navesi nase, ko se odpravlja v službo, padajo tudi dlje na rastočo okrogolino trebuha in nekaj se jih skotali celo na šahovnata tla, vendar ji ta hip ni mar, tudi če bi jo zalila poplava, bi takole jedla. In res, iz trenutka v trenutek ji je bolje. Pozablja na hojo po ulici, ko s sklonjeno glavo pazi, da ne bi koga srečala, ker nikogar noče srečati. Pozablja na svoj odsev v izložbenih oknih, ki jo kaže takšno, kot se noče videti. Pozablja na vse mlade punce, ki se v službi kotrljajo okrog nje in ji pravijo, da je kot kakšna zagrenjena starka, ko pa je vendarle še mlada. Pozablja, da je ob sivem bloku spet videla Slobodanov avto, tako bahav in bleščeč, kot gotovo ni bil zaradi nje in njenih redkih izletov. Misel na to, kje je Slobodan ta čas, poplakne z velikim požirkom piva in odpodi sitno muho, ki se pase tam, kjer se je pivo razlilo po mizni plošči. V sendviču ostajajo oslinjeni ugrizi, ki se ji za trenutek zagabijo, potem pa še bolj krvoločno mesari z zobmi in strga slanino, ki je ni mogoče pregristi. Bog jo kaznuje s tem, da ji nagajajo zobje in prav lahko se primeri, da jo bodo v kratkem prislili v obisk pri zobozdravniku. Ne vprašajte, kako nerada zahaja tja, po četrti uri popoldne, ko se zmeraj znova temeljito zasovraži. Prav tako nerada zahaja kamorkoli, po četrti uri. Prej pa ne more, ker je v službi.

Skoraj je že sita, ko pozvoni telefon in že spet ne ve, zakaj ga ni izklopila takoj, ko je stopila skozi vrata. Odziba se torej k njemu in hiti z grizljajem, ki ga ima v ustih. Hotela bi ga izpljuniti v dlan, potem pa ga pogoltne neprežvečenega.

»Oprosti, ker zamujam. Bil sem v obrtni zadrugi in sem moral čakati. Zdaj pa vidim, koliko je ura.«

»Že dobro,« pravi, vedoč, da jo je zanalašč pustil samotnemu kosilu. Briše si usta, kot da bi jih Slobodan mogel videti.

»Še po bencin skočim in še po nekaj, kar je preseenečenje. Potem se pa vidiva.«

»Se vidiva,« ponovi za njim in vse tako kaže, da se bo spet odpravila v kuhinjo, kjer je na mizi pravo

foto Andrej Žigon

razdejanje mastnih papirjev, čebulnih olupkov, politega piva, drobtin.

In vendar ne gre tja.

Zazdelo se ji je, Marti Krković, da je v telefonu zaslišala otroški smeh in prav takšna radijska poročila, kot jih je sama poslušala. Bil je prispevek o odprtju novega mejnega prehoda, ki se je tam na kuhinjski polici še zmeraj vrtel. In Marta seveda ve, da ni v nobeni zadrugi, kot je to ves čas vedela, vendar si je lahko tudi ves čas pravila, da v zadrugi vendarle je.

Take malenkosti Marto Krković pač spravijo iz tira. Da ne more vedeti tistega, za kar verjame, da ve. Bolj jo spravijo iz tira, kot če bi ji gospa Julija, sosedica, povedala lepo iz oči v oči:

»Spet je šel tja. Na lastne oči sem ga videla. In če ne verjamete mojim očem, lahko vprašate oči mesta, ki vse ve. Ljudje vse vedo.«

Marta pa je videla na lastna ušesa. Čeprav je zelo čudno, je vendarle res, da ni mogla več jesti. Lahko bi, če ne bi prav danes imela 57 let. A kar lahko prenašamo 56 let, morda ne moremo več prenašati, ko nam jih je 57. Morda je tako preprosto.

* * *

Dobro.

Kaj torej narediti z dejstvom, da je Slobodan Krković čisto navaden prešuštnik, ki noče niti kuhati, čeprav je že nekaj let upokojen in nima nobenega pametnega opravka?

Saj ne, da bi imel veliko drugih napak. In bog ve, da tudi ne veliko drugih radosti. A kako naj Marta

Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...

- da v novi tajni policiji republike Slovenije, ki šteje nekaj čez 400 ljudi, jih približno 300 vedri tam iz časov starega režima...
- da je že l. 1944 slovenska OZNA imela kartoteko z več kot 5.000 obravnavanimi primeri, vse od vidnejših nasprotnikov do sopotnikov OF...
- da se je od 17.000 osebnih policijskih dosjev od l. 1945 dalje danes ohranilo le 3-4.000...
- da je v stavbi nekdanje klasične gimnazije v Ljubljani dobila svoje prostore srbska osnovna šola...
- da je v Italiji daleč največ framasonskih lož v Toskani, za njo pa na Siciliji...
- da v Sloveniji grozi velikemu vrtnemu polžu, ki velja za gastronomsko specialiteto, iztrebljenje...
- da zagrebško Društvo za preučevanje etnogeneze, ki ga vodi ljubiteljski etnolog inž. Ivan Koch, pripravlja ekspedicijo v Iran, ki naj bi bil domnevna pradomovina Hrvatov...
- da ameriško podjetje v Ljubljani ponuja svoje izdelke po Sloveniji s slovenskim »Od hiše do hiše«, slovenski časopis *Republika* pa pošilja naročilnice z angleškim »From door to door«...
- da so ameriški astronomi s pomočjo starih sond odkrili Heliopavzo, se pravi skrajno mejo sončnega sistema, kjer ugaša sončni veter iz protonov in elektronov...
- da tretjina slovenskih maturantov s kopske gimnazije nadaljuje študije na tržaški univerzi, kakor lep del mariborskih maturantov nadaljuje študije na univerzi v Grazu...
- da ima Marijina božja pot na Kureščku vsak dan več obiskovalcev — neko nedeljo spomladi je bilo tam enajst avtobusov z romarji...
- da je širom po Sloveniji raztresenih 80 grobišč, kjer ležijo žrtve komunistične revolucije...
- da je v slavnostni dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani stal tudi po plebiscitu Titov kip, a da ga danes nadomešča Prešernov...
- da je verski tednik *Družina* doživel — takrat še štirinajstdnevnik — največji razmah v »svinčinih« sedemdesetih letih, ko je dosegel naklado 120.000 izvodov...
- da je v zadnji svetovni vojni padlo za tujo stvar 24.000 Slovencev, največ v nemški vojski...

Krković vse to sprejme prav danes, ko ji je 57 let in ji bo njen ljubljani sin prišel voščiti — in to z njo? Kako naj to sprejme danes, ko se ji je po bogve kolikem času zgodilo, da je ne mika razmesarjeni sendvič, h kateremu se je tolikokrat vrnila s solzami v očeh?

V trenutku, ko je Marta stopila od telefona v kopalnico, se je odločila, da se danes mora nekemu maščevati.

Slobodanu se ni mogla. Zamislite si, da bi ga vrgla iz stanovanja. Lakonično bi pobral nekaj srajc in perila, brivski aparat in video kamero, nekaj laserskih plošč in nekaj priročnikov Naredi si sam in bi se preselil v sivi blok. Morda bi še kdaj prišel, morda bi naskrivaj napolnil hladilnik (ali pa bi ga izpraznil, glede na to, da je bila tista ženska že nekaj časa brez službe), morda bi ji kdaj telefoniral in vprašal, če je šla k zobozdravniku ali k nefrologu, to bi bilo pa tudi vse. Slobodanu se ni mogoče maščevati. Ker ga nič ne bi razžalostilo. Morda bi ga, n.pr. to, če bi mu kdo vzel državljanstvo, če bi mu kdo poškodoval avto. Če bi mu kdo vzel pornografske video kasete. Če bi mu kdo rekel, da je Srb. A kaj drugega ga skoraj ne bi vrglo iz tira. Še naprej bi imel svoje hobije, med katerimi je seveda predvsem tuja ženska.

Marta Krković je v kopalnici za hip pomislila, da bo morda bruhalo. Kar ne bi bilo nič čudnega, glede na to, da je to tako dolgo počela hote, ne da bi vedela, kaj je bulimija. Bruhalo je iz praktičnih razlogov. Kako naj želodec in ledvice predelajo vse, kar je od štirih popoldne do dveh zjutraj, ko je običajno šla spat, zbasala vase? Bilo ji je slabo od prenažrtosti. Če je izbruhalo, ji je odleglo. Ko je slišala za bulimijo, se je že zaradi groznega zvena besede (in dejstva, da sovпада z nečimrnostjo pubertete), odločila, da bo vse skupaj pustila tam, kamor je padlo. In padlo ni v želodec. Padlo je v srce. Naj srce opravi s tem, kakor pač zmore.

Ni si bila všeč, Marta Krković, ko se je tam v kopalnici videla v ogledalu. Vse, kar je ostalo, so bili košati rdeči lasje. Lasje so jo reševali. Česala jih je malo na obraz in zmeraj, ko je šla s prsti skozi nj, se je počutila kot mladenka, za katero so pravili, da ji gori okrog obraza.

Kaj je Marta počela običajno po kosilu, že pred prvo večerjo, ki ji je ponavadi sledila druga in tretja?

Nekaj malega je že postorila. Perilo na balkon pa kakšno drobno likanje, ki ga je dokončala sredi noči, ko je ugasnila televizor. Pa kakšno šarjenje po kuhinji, že zato, da bi pospravila za sabo, preden pride Slobodan k drugemu dnevniku. To je bilo pa tudi vse.

Ponavadi se je zavila v rožasto jutranjko, zalila rože (te je imela pa rada, videlo se je, da je s kmetov), pokukala skozi okno z zmeraj istim, dolgočasnim razgledom: parkirani avtomobili, športni stadion, cerkev na griču. Sončni zahod. Grafiti na šolski stavbi nasproti: Arbeit mach frei. Potem kavč. Kriminalke. Televizor. Lahkotne nadaljevanke. Vmes poročila. Reklame. Kloktanje vode v radiatorju. Večer. Prižgana luč v kotu

dnevne sobe, ki je bila videti nametana. Karkoli je že storila, vedno je bila videti takšna. Kakšen smisel naj bi torej imelo truditi se z njo? Tu se pričinja problem Marte Krković.

Pravi mojstri bi morali biti, da bi ga lahko prelili v besede. Kajti tudi ona ga je odlagala na vse mogoče kraje, le v tiste ne, iz katerih bi ga bilo mogoče privleči kot goloba iz rokava. Stvar namreč ni preprosta.

Maščevati se sinu in ne Slobodanu, to je bila krivica.

Ker kaj pa je sploh storil, sin?

Če izvzamemo, da ji je hotel priti voščit, česar že nekaj let ni mogel storiti. In če izvzamemo, da je prehitro odložil slušalko in da je po vsej verjetnosti celo zavriskal.

Marta Krković je imela dve smrtni sovražnici, kot si je po vsem povedanem že mogoče misliti. Z eno je nekako shajala, z drugo pa nikakor ni mogla.

Morda zato, ker je Slobodana zgolj prenašala, (in že po imenu je bil svoboden), drugega pa je imela rada. Kako težko je, če imaš nekoga rad! Sovražiti je lažje kot ljubiti. Zato se je odločila za sovraštvo.

Kako grdo je bilo, kako grdo! Sin ji ni ničesar storil. Prav nasprotno. Bil je edini, ki jo je sploh kdaj poslušal. Bil je edini, ki jo je tolažil. Sestavljen je bil iz dobrega in to je kaj slaba dota. Spominjala se ga je vedno bolehnega, otožnega in v kot potisnjenega. Želela si je, da bi bil manj čustven, izmed vsega, kar si je želela.

Ko je pritavala iz kopalnice in sedla na rožast divan, je morala razmisliti predvsem eno stvar: Naju boš sprejela? Ta fant ni znal živeti brez dvojine. Marta Krković pa je morala tako živeti. Sovražila je vsa prostranstva, ki jih je v sebi skrivala besedica Naju. Jo je Slobodan sploh kdaj uporabil? Je kdaj rekel, komurkoli, sploh pa tisti grozni mladi ženski: Midva z ženo. Midva danes praznujeva. Ne, rekel je: Ona. Ona danes praznuje. In jaz moram iti.

Mlado žensko iz sivega bloka je Marta lahko razumela. Bila je vdova brez službe, tudi ona ni dosegla odrešujoče, čarobne besedice: Midva. Kajti Slobodan se je vračal. Tega vračanja ni izsilila, še z očitki ne.

Druga ženska, ki je zmogla ustvariti pojem Midva, ji je bila veliko bolj mrzka in jo je fizično bolela. Nikoli je še ni videla. Videla jo bo danes, na 57. ti rojstni dan.

Marta Krković je vedela, kako mizerno deluje v svoji zatohli dnevni sobi, s smradom čebule iz ust, s pavaljanostjo cvetlične halje, ki se tepe s cvetlično tapiserijo kavča, na katerem sedi. Vse to je vedela, pa je vendar obsedela in občutila vročinski val, ki se je zadnje čase že umirjal, kot bi vedel, da so odšla že tudi tista leta.

Zvonec na vratih. Sin je moral vedeti, da stanovanje ni zaklenjeno. Marta Krković je še naprej sedela in sesala prst kot trmast otrok. Vstopila bosta in prav nikamor se ne more skriti. Ta film si je bila nekoč že vrtelela v neskončnost, scene so bile zmeraj drugačne, po-

Literarni natečaj

»MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje XXII. nagradni literarni natečaj za izvorno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1993. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presejajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan-Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:

prva nagrada	300.000 lir
druga nagrada	200.000 lir
tretja nagrada	100.000 lir

za pesem ali ciklus pesmi:

prva nagrada	150.000 lir
druga nagrada	100.000 lir
tretja nagrada	50.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1994. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo. Rokopise je treba poslati do 31. decembra letos!

tem se je filmu odrekla. Saj nikoli ne bosta prišla, je mislila. Dovolj jasna sem bila: vajina dvojina se me ne tiče. Vem, da ne bi smel pripadati nikomur, ker še sebi ne znaš.

V resnici je mislila: Nikomur ne boš pripadal, če ne moreš pripadati meni, ki sem te tako potrebna. Ker si bil vse, kar sem imela.

V sobi je bil polmrak. Slišala je korake, videla je njuni senci, dve podobi pod podboji vrat.

Vladimir Kos

Moja druga slika

*Zdaj vem, kako bi risal drugo sliko
(o prvi sem že pel, o lučki v snegu):
cvetoče veje jablane na bregu;
do hiše pot z vijugasto obliko;
človeka, ki se z rožno culo vrača;
in svod, ki se na klancu k zemlji sklanja;
in travo, ki je mlada, ker še sanja;
iz nje smehlja se majčkena krastača.*

*A glavna stvar je človek v moji sliki.
Brez njega nekaj manjka v našem svetu.
Brez njega svet je lep, odtrgan cvet.*

*Saj vem:
ni vsak obraz prikupen lik...
Vendâr —
človekova skrivnost je duša.
Na platnu zmeraj najdeš lise tuša.*

»Kaj tu počneš v temi, mama?«

Stegnila je roko in prijela njegovo dlan.

»Si prišel? Kakšen pa si? Od kdaj se strižeš na krtačo? In kako suh si. Saj sem vedela, da si suh. Sedi.«

Ozka senca ob njegovi strani je zapolnila prostor, ki ga je odganjala v nezavedanje. Čutila je zbudljaje, ki so prihajali iz tistega zraka, ki ga je izpolnila s svojo podobo. Pogledala je ni.

»Rad bi ti predstavil...« je rekel in se obrnil na stran, čudno prelomljen v ramenih, obotavljiv, a tako odločen, da jo je zabolelo v sencih.

»Ne zanima me.«

Sin je obstal. Plečat, visok, z rokama, ki sta izgubljeni obviseli v praznini.

»Ne zanima te?«

»Ne!«

Njegova roka se je oprijela tuje lakti. Marta Krković je še zmeraj gledala vstran. Na pol čutila in na pol videla je, kako je senco nje potisnil proti vratom, kako se senca obotavlja, kako bi bilo treba samo zasukati oči in bi jo vzljubila.

Zaslišala je šum njunega odhajanja v predsobi, zaslišala je tlesk vhodnih vrat in korake, ki so zamirali na stopnišču.

Bilo je za njo. Poteptala je rože, ki jih je senca držala v rokah, kot se ji je zdelo. Poteptala je njegov vrisk (zdaj je že mislila, da je zares bil), poteptala je vznemirjenje, s katerim sta morala izstopiti iz dvigala in je najbrž bilo radostno. Poteptala je dvojino. Globoko je dihala, kot bi jo breme izpustilo.

Slobodan Krković, Srb z zloščenicim avtom in velikim seksualnim apetitom, ki je bil zmeraj tako izgubljen v svojem stanovanju, jo je našel takšno, kot se je sploh ni nadejal. Razkrečeno v naslonjaču, na smrt pijano. Pod njo je bila lužica. Odvrgel je rože in škatlico z zlato verižico, za katero je dolgo tuhtal, če bo zaobjela njen široki vrat. Pokleknil je k njej in jo sezul. Od nje je zaudarjalo po pijači, urinu, čebuli in solzah.

»Rezerviral sem nama mizo za večerjo, ti pa greš in se ga takole naležeš. Krava pijana. Spet si vsa mokra. Spet si nisi ustavila tistih pleničk, pa sem ti jih kupil, cel ducat sem ti jih prinesel. Kako mi moreš to naređiti, a?«

»To so ledvice, to je mehur, zaspala sem, nisem hotela...«

Brbljala je zadaj za zateklimi ustnicami, oprijela se ga je z debelimi, otečenimi prsti in je rekla:

»Sploh nisem hotela. Ti veš, da nisem hotela...«

Slobodan si jo je oprtal in jo odnesel v spalnico. Počasi ji je slačil nogavice, premočene hlačke, ki jih je s studom brcnil čimdlje od sebe, pokril jo je in prižgal lučko na nočni omarici. Potem jo je ugasnil.

Nad posteljo je visela povečana poročna fotografija mlade, kujave ženske divjih las in suhega, tako značajnega obraza. Marta Krković je zasmrčala pod njo in iz kotov ust ji je pritekala slina. Stal je tam, razmišljajoč, kam naj se umakne pred smradom. Isti smrad v kuhinji, dnevni sobi, celo v kopalnici.

Slobodanu Krkoviću se je zazdelo, da mu ne more ubežati, da ga ne more pregnati z nobenim zračenjem, da mu ne more do živega, da se bo v njem zadušil. Odšel je in zaklenil za seboj.

Nekje sredi noči se je Marta Krković za hip prebudila. Strmela je v strop in glasno rekla:

»Moj sin. Tako rada te imam.«

Slobodan Krković pa je v tistem času sedel za mizo, ki jo je rezerviral v restavraciji in po tretjem kozarcu je iz žepa vzel škatlico z nakitom in jo položil ob krožnik mlade ženske, ki je pravkar jedla sladoleđ. Ženska jo je vzela in rekla:

»Kakšna škoda, da te ne morem poljubiti kar tu...«

Slobodan se je smehljaj. Bil je onkraj vsake občutljivosti. Postajal je pohlepen na telo, ki je sedelo ob njem. Le zakaj se je tako bal tega dneva? Dal mu bo tisto, kar vsi dnevi. Pozabo. Lahek let. Trd pristanek. Ki ga bo premizal, da bo čimprej minil.

Razčiščenje položaja in utrditev italijanske oblasti na Trbižu

(Poročilo o dogodkih in položaju za mesec julij)

Menim, da je pričujoče poročilo o dogodkih in položaju za mesec julij 1945 v Kanalski dolini res vredno naše pozornosti, ker nam odkriva tak Trbiž, kakor je res bil in kakor smo ga doslej poznali tudi iz ustnih pričevanj še danes živečih Slovencev v Kanalski dolini.

Poročilo, oz. zapisnik je sicer datirano Trst, 1. avgusta 1945, toda njegova avtentičnost nastanka v Kanalski dolini sami je neizpodbitna. Poročilo je brez podpisa.

Drago Štoka

Trst, dne 1. avgusta 1945.

Medtem ko smo junija meseca še upali, da se nahaja Trbiž in vsa Kanalska dolina v Zavezniškem koridorju, smo meseca julija prišli do spoznanja, da to ni res. Vse zavezniške odredbe so sicer že prej kazale, da zavisimo od Vidma, kazale so veliko razliko od onih, izdanih preko Predila t.j. v Primorju, a dozdevalo se nam je, da temeljijo na nespornostu in nepoznavanju razmer. Domišljali smo si, da izhaja vse iz naziva Julijske Benečije t.j. pokrajine, ki naj bi po dogovoru med Alexandrom in maršalom Titom vsebovala tudi Trbiž. Po italijanski tezi pa je bil Trbiž izven Julijske Benečije, kar odgovarja resnici. Kajti 1925 je bil Trbiž odtrgan od goriške province in dodan videmski. V sedanjem trenutku smo mislili, da bo upravno priključen zopet v sporno ozemlje, ki naj ga kontrolira zavezniška oblast. Na podlagi dejstev se pa vidi, da so Italijani dosegli to, da je Trbiž ostal pod videmsko provinco.

Dolgo si nismo bili o tem na čistem, ko smo pa nekoč v juliju intervenirali pri guvernerju in ga vprašali, zakaj na primer na Primorskem ni karabinjerjev, medtem ko na Trbižu so, nam je odgovoril po predhodnem posvetovanju z Vidmom, da Trbiž ni sporno ozemlje, češ da med pogajanjmi ni bil zahtevan od maršala Tita, če pa so razne omejitve, se te omejitve izvajajo zaradi tega, ker se Trbiž nahaja v obmejnem pasu 20 kilometrov. Ni čuda torej, če je vsa oblast vedno bolj v italijanskih rokah. Tako so razen karabinjerjev, financarjev in drugih uvedli tudi P.S. (Pubblica Sicurezza — javna varnost) iz bivših partizanov (osopovcev), ki vršijo službo med drugim tudi na cestah, legitimirajo prebivalstvo itd. Nameravali so celo dati mesto prejšnjemu komisarju P.S. (D'Onofrio), ki je za časa svojega službovanja pred 25. aprilom 1943 zaprl več naših ljudi zaradi sodelovanja s partizani in ki je bil za časa nemške zasedbe velik kolaboracionist. Ker je bila ta poteza očitno vendarle prehuda, so jo opustili.

Sicer pa smo v določenem oziru še v slabšem položaju kot pod fašističnim režimom. Tako nam n.pr. ni dovoljeno pisati slovenskih pisem. Pismo, ki je bilo s Trbiža poslano v Kobarid, je bilo od videmske cenzure zavrženo z motivacijo, da sta dovoljeni samo angleščina in italijanščina. Ta motivacija je bila tiskana med drugimi na posebnem obrazcu, ki je bil dodan pismu.

Velike so naše prometne ovire; prvič ni nobene železniške zveze, ne avtobusne, ne z Vidmom ne z Gorico; najhujše pa je to, da se zahteva posebno dovoljenje čez 10 kilometrov in sicer tudi v smeri Vidma — dejstvo, ki nas

je zavedlo, da smo smatrali demarkacijsko črto pri Pontebbi. Na tozadevno vprašanje nam je guverner dal zgoraj omenjeni odgovor, obenem pa dodal, da ostane vsa videmska provinca pod Zavezniško upravo do končno veljavne razmejitve. Samo ob sebi umevno je, da sta prejšnji italijansko-jugoslovanska ter italijansko-nemška meja hermetično zaprti. Tudi v tem oziru nam je guverner rekel, da ostane tako vse do trenutka, ko se stvari dokončno uredijo.

Naši odnosi do zaveznikov

Guverner zatrjuje svojo nepristranost, razni drugi oficirji nam zatrjujejo svoje simpatije, v splošnem in v konkretnih slučajih pa vidimo ravno nasprotno. Če se mi postavljamo za svoje pravice in protestiramo na splošno proti krivicam, ki se nam dogajajo s tem, da se ponovno uveljavljajo prejšnji fašistični zakoni itd., naletimo na gluha ušesa, kvečjemu se nam prigovarja, naj iznesemo posamezne konkretne slučaje.

Slovensko-italijansko-avstrijska antifašistična zveza

Na pobudo goriškega okrožja se nam je, po dolgih pogajanjih z Italijani na eni strani in z Nemci na drugi strani, posrečilo osnovati omenjeno zvezo. Zveza sicer ni bila čisto homogena, zakaj Nemci so bili in so zelo boječi in neaktivni, zato škilijo samo čez mejo in sanjajo o Avstriji. Italijani pa so bili in so pri stvari samo na videz, a ne s srcem, čeprav vsi pripadniki komunistične partije. Osnovali smo jo na podlagi popolne enakopravnosti in sicer tri proti tri proti tri. Medtem je bil predsednik Italijan, podpredsednik Nemec, tajnik Slovenec. Guverner je bil najprej čisto spozrazumen z ustanovitvijo in je prišel tudi na prvo redno sejo 28.VIII.45⁽¹⁾, kjer je z obema rokama osvojil program in obljubil vso tozadevno pomoč. Niso pretekli trije dnevi, ko me je poklical k sebi in povedal, da je zveza prepovedana in sicer iz Vidma; zaenkrat si ne vemo tolmačiti pravih razlogov. Ker smo imeli močno nasprotovanje med Italijani v samem Trbižu, se nam zdi najbolj verjetno, da so lokalni činitelji bili tisti, ki so eventualno preko Vidma povzročili prepoved.

Vprašanje župana

Edino v tem vprašanju smemo zabeležiti nek uspeh. Občinski svet je bil sestavljen dan pred prihodom Zavez-

⁽¹⁾ Verjetno napaka. Moralo bi biti 28.VII.45, ker se poročilo nanaša na julij.

Kot so goriški Slovenci navezani na gorske kraje na Tolminskem, Kobariškem in na Trento in Sočo, tako smo tržaški Slovenci čustveno navezani na lepote Kanalske doline. Mislim, da ni tržaškega Slovenca, ki ne bi vsaj enkrat bil na Višarjah, v Žabnicah, Ukvah, Ovčji vasi, na Belopeških jezerih.

Že kot otroci smo dobesedno vsrkavali lepoto te doline, njenih znamenitosti, visokih gora, slovensko besedo in narečje in narodno vztrajnost

ljudi pod Višarjami in Ojsternikom. Tu imamo goriški in tržaški Slovenci koč sv. Jožefa, Jerasovo trato, Peterlinovo koč. Tu smo si v vročih poletnih dneh nabirali moči in zdravja, da smo se potem vrnili v mesta bogatejši, na duhu in telesu, od pogovorov z domačini, omamljeni od nedopovedljive lepote planin, potokov, gora, gozdov, trat in jas in jezer ter čudovite doline, te naše Kanalske doline. Razglednica z Ukvami je bila poslana iz Ukev v Trst pred 58 leti! Takrat še ni bilo ne avtocest ne vojašnic!

D.Š.

nikov in sicer na podlagi ustmenega dogovora med nami in Italijani. Takrat smo zahtevali razmerje treh Italijanov proti dvema Slovincema in dvema Nemcema, kar so Italijani sprejeli. Osebe so določili Italijani, več ali manj. Osebo župana so določili v trenutku prihoda Zaveznikov, ne da bi sploh vprašali dotično osebo. Razume se, da župan nekoliko zaradi tega dejstva, nekoliko pa, ker je bil bolehen, ni rad izvrševal te funkcije in je gledal, kako bi se je iznebil. CLN je določil iz svoje srede osebo, ki naj bi postala župan. Ker pa niso bili gotovi uspeha, so šli na Prefekturo v Videm in si izposlovali ustmeni ukaz za imenovanje dotičnega župana. Hoteli so priti na sejo občinskega sveta s tremi pričami, ki naj bi izpričale, da bi bil dotični župan res »persona grata« na prefekturi. Zato so najprej sklicali posebno sejo občinskega sveta, ki se pa ni vršila. Na prihodnji redni seji je bilo slovenskemu zastopniku lahko razkrinkati fašistično metodo pri imenovanju župana in zato je dobil takoj podporo pri skoro vseh odbornikih. Celoten edin izmed dveh Italijanov je soglašal, čeprav bolj iz osebnih interesov.

Razpoloženje našega ljudstva

Razumljivo je, da v danih prilikah morala ljudstva ne more biti dobra. Ljudstvo, ki po ogromni večini ni imelo prave zavednosti in ki je doživelo samo nekako odsev svobode ob času, ko je gledalo našo vojsko in narodno zaščito, je po odhodu naše uniforme padlo takoj v prejšnjo temo. Zraven se je začela med našim lastnim ljudstvom propaganda za Avstrijo. Dogodki zadnjega časa pa so ga še bolj potrli in spravili v neko apatijo, češ, če ne pride pomoč od drugod t.j. od zgoraj, mi sami si ne moremo pomagati. Ce-

lo najboljši med nami mislijo, da je rešitev mogoča le v slučaju, da se istočasno reši slovenska Koroška.

Dodatek

V svrhu boljšega razumevanja naših odnosov do Zaveznikov s posebnim ozirom na borbo proti fašizmu navajam še naslednje podatke:

Najavljena čistka fašističnih elementov je le navidezna, na papirju; v resnici pa se vsi bivši fašistični elementi nahajajo v prejšnjih službah in uživajo celo gotove protekcije. Zdi se, kakor da bi bila naklonjenost v razmerju s fašističnimi zaslugami. Dva primera: občinski zdravnik (dr. Ferrante), bivši tajnik republikanske fašistične stranke in kot tak do zadnjega hud šovinst ter velik kolaboracionist z Nemci, je prve dni ob prihodu Zaveznikov prejel od CLN k svojemu privatnemu avtomobilu še drug občinski avtomobil na razpolago. Ko se je CLN zavedal gorostasnosti tega početja, mu je čez kratek čas hotel odtegniti avto, a se mu ni posrečilo, zato ker si je gospod medtem priskrbel popolno protekcijo od strani guvernerja. Ravnotako je hotela občina razpustiti civilno bolnico zaradi žalostnih prilik, v katerih se nahaja, a ni bilo mogoče, zato ker gospodarji v njej dotični zdravnik in je preskrbel veto s strani guvernerja.

Drugi primer: Na Trbižu se nahaja velika nemška vojaška bolnica, ki so jo morali zapustiti v zadnjih dneh. Pri tem so odnesli vso opremo, ki je bila deloma italijanska lastnina. Župan je izposloval pri guvernerju prepoved, Nemci so pa čez dva dni pokazali dovoljenje od višje instance iz Vidma, ki je dovoljevala, da odnesejo čisto vso opremo. Navedeni slučaj je v skladu z vestmi, ki se slišijo iz Koroške in ki kažejo, da je naklonjenost Zaveznikov do Nemcev še večja kot do Italijanov.

Brižinski spomeniki

Znanstvenokritična izdaja

Janko Jež

Dne 7. junija je bila dvorana Društva slovenskih izobražencev v Trstu polna kot malokdaj prej. Večer je bil posebej predstavitvi znanstvenokritične izdaje najstarejšega knjižnega zapisa slovenskega jezika, to je **Brižinskih spomenikov**. Gre že za drugo pregledano izdajo na 198 straneh.

Delo je objavil letos Znanstvenoraziskovalni center SAZU — Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede na pobudo Razreda za filološke in literarne vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Knjižna oprema je na zavidljivi višini.

Uredniški odbor so sestavljali: dr. Janko Kos (predsednik), Jože Faganel (tajnik) in člani: dr. France Bernik, dr. Bogo Grafenauer, dr. Franc Jakopin, dr. Tine Logar, dr. Boris Paternu in dr. Marijan Smolik.

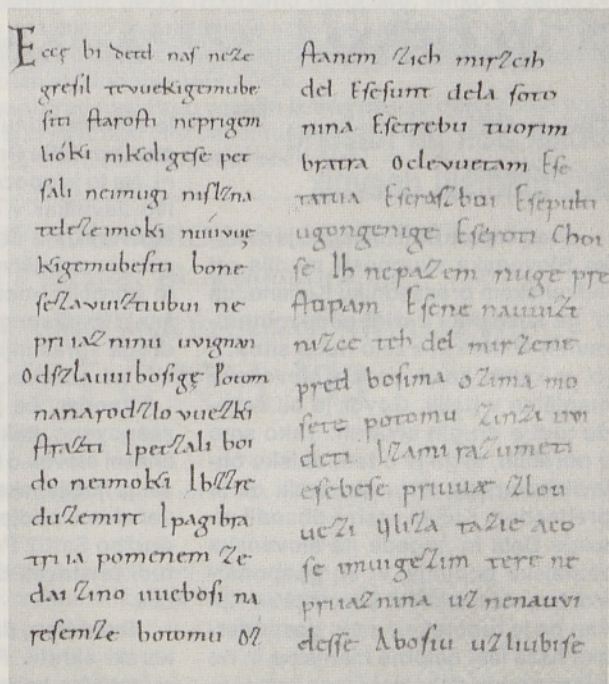
Predstavitev v Trstu so opravili: dr. Janko Kos, Jože Faganel, dr. Tine Logar in Igor Grdina. Po uvodnem pozdravu predsednika DSI Sergija Pahorja so nastopili ugledni gostje. Najprej je Jože Faganel prikazal težko in odgovorno delo uredniškega odbora, nakar je Igor Grdina obširno govoril o zunanjem in vsebinskem opisu Brižinskih spomenikov ter o njihovi paleografski in historični problematiki. Poudaril je uspeh dosedanjih diplomatskih in kritičnih paleografskih prepisov in načela, ki so ga pri tem vodila. Dr. Tine Logar pa je govoril o sedanjih fonetičnih prepisih in načelih, ki se pri tem uveljavljajo. Na koncu je predsednik uredniškega odbora dr. Janko Kos prikazal nastanek, bistvo in pomen BS za slovenski narod. Oblikovno in vsebinsko so dragocen dragulj v zakladnici slovenskega knjižnega jezika, ki časovno sega v 10. stoletje, če pri tem upoštevamo samo prepise, ohranjene v Latinskem kodeksu Bavarške državne knjižnice v Münchnu, v katerega je uvezanih 169 oštevilčenih pergamentnih folijev, to se pravi 338 strani. Na čelu knjige je objavljenih v lepem in preglednem tisku 9 strani. Če pa jemljemo v poštev izgubljene izvornike BS, lahko trdimo, da po zanesljivih raziskavah segajo do začetka 9. stoletja, to je do kapitalarijev Karla Velikega. Vsi trije BS so obrednega značaja, in sicer obsegajo sheme govora in molitve o grehu, spovedi in pokori.

Originalnemu fonetičnemu prepisu so dodani prevodi v sodobno slovenščino, latinščino, nemščino in angleščino.

Po nastopu vseh štirih govornikov debata le ni mogla steči. Tematika je bila tudi za naše intelektualce neobičajna in zahtevna. Ura je bila že pozna. Kljub temu sem pred zaključkom večera skromno pristopil k predavateljski mizi. Povedal sem, da sem bil od leta 1943 do leta 1948 lektor slovenščine na filozofski fakulteti rimske univerze. To mesto sem rad sprejel, čeprav sem po strokovni izobrazbi romanist, specifično pa italijanist. Sodil sem, da je kljub temu moja dolžnost, da seznanim rimsko kulturno javnost s slovenskim knjižnim zakladom BS.

Prav tedaj so se v Rimu pripravljale velike slovesnosti ob skorajšnji tisočletnici najstarejših italijanskih zapisov, ki segajo v 10. stoletje, torej približno v čas naših ohranjenih prepisov, izgubljenih izvornikov BS. Ti italijanski zapisi se imenujejo »**Carte Cassinensi**«. So trije: Carta di Capua, Carta di Teano in Carta di Sessa Aurunca. Gre za notarske zapise o tridesetletni priposestvovalni dobi nad zemljišči, last benediktinskega samostana v Monte Cassinu. Sklenil sem, da napišem sestavek o naših BS, o katerih italijanska javnost ni imela nobenega pojma. Članku sem dal naslov: »**Il più antico monumento letterario sloveno — I monumenti di Frisinga**«. Objavil sem ga v prvi številki letnika 1945, ki je komaj izšla z naslovom »**La cultura nel mondo**«. Važno je, da je na osnovi mojega članka prof. Enrico Damiani napisal kratko poglavje o BS v svoji knjigi v dveh delih: »**Storia letteraria dei popoli slavi**« (Ed. Valmartina, Firenze 1945), in sicer na str. 94 in 95.

Damiani (profesor bolgarščine v Neaplju in Rimu) najprej ugotavlja, da obseg prevajalskega dela Cirila in Metoda ni točno ugotovljen, čeprav je že tedaj prevladovalo mnenje Dobrovskega, da je Metod prevedel celotno Biblijo. Za podlago svojega prevoda je Metod imel grško besedilo Lucijana iz Antiohije. Metod, ki mu je pri tem pomagal kultivirnejši Ciril, se je pri prevajanju strogo držal izvorni-

Faksimile iz najnovejše izdaje Brižinskih spomenikov.

ka, vendar v duhu »slovenskega jezika«, posebno v sintaksi. Pri tem sta se naša prosvetitelja posebno izkazala, če njun prevod primerjamo s kasnejšimi slovanskimi prevodi.

Damiani poudarja prisotnost krščanskih načel, pri katerih ni prav nobene sledi poganskih reminiscenc. Ciril in Metod sta ohranila precej grških besed in sprejela tudi precej latinsko-nemških izrazov. Njuni prvi prevodi so sloneli tudi na latinskih in celo nemških tekstih. Ni še ugotovljeno, ali lahko pripišemo Metodu uskladitev besedil z rimskim obredništvom. Vsekakor drži, da so zadevni poskusi zelo stari.

Naslednje Damianijevo poglavje z naslovom: »**I più antichi documenti degli Sloveni**« pa bom navedel dobesedno v italijanščini.

»*Che anche il clero latino-tedesco nei territori sloveni non si limitasse semplicemente alla predicazione nella lingua del popolo lo dimostrano i documenti di Frisinga presso Monaco (pri tem v opombi 2 citira moj zadevni članek o BS v reviji »La cultura nel mondo«) che contengono una formula di confessione, un'omelia sulla confessione e un comandamento pure sulla confessione e che si fanno dai paleografi risalire al X o XI secolo.*

»*Si tratta dunque di copie non meno antiche dei più antichi documenti glagolitici e cirillici tramandati e rappresentano la prima trascrizione, sia pur molto negletta, d'una qualsiasi lingua slava vivente. È discutibile se siano o non stati influenzati da modelli paleoslavi liturgici; peraltro il secondo di essi rientra nella più antica letteratura slavo-ecclesiastica.*«

Damianijevo knjiga je romala v mnoge italijanske knjižnice in verjetno tudi v mnoge knjižnice slovanskih držav, kjer je bilo Damianijevo slavistično prizadevanje znano in cenjeno.

Kmalu sem se zavedel, da imam še drugo možnost za uveljavitev BS v tujini. To pa še v mnogo večjem obsegu kot v okviru revije »**La cultura nel mondo**«. Vendar sem bil s tem začetnim uspehom zadovoljen, saj mi je uspelo,

da sem pripravil prof. E. Damianija, da je neposredno pred tiskom vnesel v svojo knjigo »**Storia delle letterature slave**« tudi poglavje o BS.

Svoj prvotni sestavek iz leta 1945 sem do leta 1947 potrpežljivo pregledal, jezikovno in vsebinsko nekoliko izpilil. Nameraval sem ga namreč objaviti v vatikanskem glasilu **L'Osservatore Romano**. Prosil sem bivšega tržaškega škofa msgr. Alojzija Fogarja, ki sem ga osebno poznal, za priporočilno pismo, s katerim naj bi me uvedel v uredništvo omenjenega glasila. Škofa Fogarja so zaradi njegovega protifašizma in Slovencem naklonjenega stališča fašistična oblastva ob pasivnem zadržanju osrednjih cerkvenih oblastev prisilila do odstopa, kot se je že nekaj let prej zgodilo z goriškim nadškofom Sedejem. Škof Fogar je bil poklican v Rim. »**Promoveatur ut amoveatur!**« Formalno je bil povišan v naslovnega nadškofa Patraškega in dodeljen za pomočnika papeževemu vikarju za rimsko škofijo, toda s tem se je njegova kariera končala. Sam mi je povedal, da bo ostal pomožni škof rimske škofije do smrti. V Vatikanu so mu namreč izsiljeni odstop zaradi antifašizma hočeš nočeš šteli v zlo. Kljub temu je msgr. Fogar užival povsod velik ugled.

Napotil sem se v uredništvo vatikanskega glasila. Sprejel me je glavni urednik msgr. Boehm. Ko sem ga prosil, naj prebere moj sestavek in ga objavi v svojem dnevniku, ga je vzel v roke in ko je prebral naslov »**I monumenti di Frisinga**«, me je pogledal in začudeno dejal: »Ma noi non ci occupiamo di archeologia!« Ko sem mu pojasnil, da gre za tekste z nabožno vsebino, se je nasmejal in rokopol sprejel. Objavil ga je 16.2.1947 z vidnim naslovom na tretji strani lista nad običajnim podlistkom. Bolje ni mogel počastiti BS!

Msgr. Boehm mi je izročil petdeset separatnih odtisov članka in me prosil, naj napišem še kaj o Slovencih za njihovo nedeljsko prilogo **L'Osservatore della Domenica**. Članek sem napisal in ga opremil z lepo sliko Robbovega vodnjaka pred ljubljanskim Magistratom.

POD ČRTO

Obisk SSK pri Kučanu in Primorski dnevnik

Pred časom se je delegacija stranke Slovenske skupnosti mudila pri slovenskem predsedniku Kučanu, da bi ga seznanila z izidi nedavnih upravnih volitev in z zelo hudo situacijo, v kateri se je znašla slovenska manjšina v Italiji. Govor je bil seveda tudi o drugih stvareh. Tako smo v poročilu, ki ga je o tem obisku objavil Primorski dnevnik, brali, da je predsednik Kučan »ostro obsodil pisanje Dela in napade na slovenska zamejska podjetja, ki so gospodarska baza tamkajšnjih Slovencev«. Kučan pa je tudi rekel, da je gospodarska baza last celotne manjšine in ne samo enega dela, saj so se razmere v matici spremenile in se zato mora-

jo spremeniti tudi v zamejstvu. Tega pa v poročilu Primorskega dnevnika ni. Na to je opozoril deželni tajnik SSK Ivo Jevnikar v svojem pismu uredništvu PDK-a dne 2. julija letos. Odgovor uredništva se je glasil, da je bilo poročilo »osredotočeno na vprašanje izvoljenega zastopstva in ne na druga vprašanja, o katerih je bil govor na obisku«.

Vendar, če je bilo poročilo tako zasnovano, kako se je potem v njem znašel stavek o Kučanovi obsodbi pisanja ljubljanskega Dela v zvezi s slovenskimi podjetji v zamejstvu in z družbo Safti? Po vsej logiki bi moral tudi ta stavek biti izključen iz poročila.

Dvomimo, da je to počel kak »tiskarski škrat«. Primorski dnevnik je enostavno zopet poročal, kot se mu je zdelo. Lahko pa bi njegovo ured-

ništvo našlo za tako početje boljše izgovore, kot jih je.

Povolilni »triumfalizmi« SSK

Tudi Iskra obravnava polemike, ki se v tem času sučejo okoli SKGZ in finančne družbe Safti glede domnevne vpletenosti slednje v afero HIT v Sloveniji. Pri tem vpleta tudi slovenskega zunanjega ministra Peterleta, ki naj bi bil nekakšen »zaščitnik« Slovenske skupnosti, ki pa je bila kljub njegovemu domnevnomu pokroviteljstvu in zvezah z italijansko Krščansko demokracijo na teh volitvah ob svoje predstavnike v deželni in pokrajinskih svetih. V zvezi s tem se Iskra sarkastično ustavlja ob nekem domnevnom »triumfalizmu«, ki naj bi po volitvah zajel SSK: le-ta naj bi združevala večino slovenskih volilcev.

Bil sem prvi Slovenec, ki je na vatikansko glasilo in njegovo nedeljsko prilogo kdajkoli kaj napisal o Slovencih!

Članek je seveda vzbudil veliko pozornost v številni slovenski koloniji v Rimu, ki me je rade volje sprejela v svojo sredo.

Naj povem, da sem v svojih dveh člankih o BS, napisanih v Rimu, lahko prikazal njihovo problematiko v smislu izsledkov do začetka druge svetovne vojne. BS je odkril leta 1807 nemški znanstvenik **Schnüerer** v državni knjižnici v Münchnu in jih objavil v listu »**Neüer Literarischer Anzeiger**« in se torej opredelil, da gre za »karantanske ali ilirske spomenike«. Zanimivo je, da Jernej Kopitar in Josef Dobrovsky leta 1809 o tem nista še nič vedela.

Prvi tekst vsebuje splošni spovedni obrazec, drugi je poziv k pokori in spovedi, tretji pa je spovedni obrazec in s tem sestavni del drugega.

Ko sta se Jernej Kopitar in Josef Dobrovsky leta 1811 z njimi seznanila, sta se drug drugega opogumljala, da bi se lotila njihove znanstvene obdelave. Ko se je Kopitar zavedel, da skuša Dobrovsky dokazati, da so BS češki, se je tudi sam lotil dela. Naslonil se je na Jarnikove izsledke iz leta 1832 in dokazal, da so slovenski knjižni zaklad. Milko Kos je utemeljitelj časovne in krajevne ubikacije BS. Glede na osebnost škofa Abrahama pa trdi, da ni v nobeni zvezi z BS in s tem pobija Nahtigalovo stališče. Fran Ramovš pa ne vidi nobene zveze med BS in teksti, ki sta jih uporabljala Ciril in Metod. Temu odločno nasprotuje Franc Grivec, ki trdi, da brez Cirila in Metoda ne bi bilo BS. Ramovš to delno priznava le v zvezi z ustnim izročilom. Grivec se pri svojih trditvah naslanja na izsledke Vatroslava Jagića (staroslovanski in grški izrazi) in Vaclava Vondráka (očitni zahodni vplivi). Rajko Nahtigal pa sodi, da je pobudnik BS Abraham kot potomec goriških palatinskih grofov na Vrbskem jezeru. To bi dokazovale tudi dialektološke dedukcije. Kljub nekaterim majhnim razlikam, je slovenski, to je panonski izvor BS bil nesporen, dokler ni spet vse postavil na glavo Aleksander Isàčenko, ruski slavist na lju-

bljanski univerzi, ki je s sprejemom stolice slavistike na univerzi v Bratislavi začel leta 1943 dokazovati, da so BS slovaškega porekla. Celo slovaški slavist Pečiar sodi, da so Isàčenkovi leksikalni izsledki pretirani in nezanesljivi. Grivec je glede tega duhovito pripomnil, da Slovaki prav gotovo ne terjajo od Isàčenka takšne nagrade za stolico, ki so mu jo gostoljubno ponudili.

Po koncu druge svetovne vojne je v Sloveniji nastopila nova generacija slavistov in slovenistov, ki je vidnih starejših vzornikov v svojih spisih poglobila razpravljanja o BS in soglasno potrdila njihov panonski in slovenski izvor. Jaro Dolar pravi, da so Brižinski spomeniki veliko pismo naše samobitnosti.

Po koncu svojega nastopa pred ljubljanskimi gosti sem izročil prof. Logarju in prof. Faganelu Damianijevo »**Storia delle letterature slave**« (v dveh delih), fotokopijo mojega sestavka v **L'Osservatore Romano** in separadni odčit istega.

Prof. Faganel mi je nato poklonil znanstvenokritično izdajo BS in dejal, da bo do njenega skorajšnjega ponatisa v njeno bibliografijo vključena navedba Damianijeve zgodovine in mojega sestavka v reviji »**La cultura nel mondo**« v vatikanskem dnevniku **L'Osservatore Romano**.

Priznam, da mi je bilo pri tem zelo nerodno, vendar sem hvaležen prof. Faganelu za lep knjižni dar. Moj mladostni slovenistični greh v zvezi z vestno in marljivo kompilacijo vseh virov, ki so mi bili tedaj v Rimu dosegljivi, je imel le namen opozoriti italijansko in sploh svetovno javnost, da narod, ki lahko proslavlja tisočletnico svojega pismenstva ne more kar tako podleči surovemu in krvoločnemu nasilju, s katerim so ga združeni italijanski fašisti in nemški nacisti skušali zbrisati z zemljevida Srednje Evrope, kjer živi že 1400 let.

Vsekakor bi mi bilo ljubše, ko bi knjižni dar prejel kakšen zastopnik Slavističnega društva in Trstu. Zgleda, da se njegovi člani niso zavedali pomembnosti srečanja z zastopniki SAZU.

POD ČRTO

Če pogledamo nekoliko številke, pa vidimo, da SSK ni daleč od resnice. Upoštevajoč dejstvo, da je zanjo volilo skoraj 11.000 ljudi, ki jih lahko brez težav štejemo za Slovence, je SSK prva stranka med Slovenci v zamestvu. Pri drugih italijanskih levičarskih strankah se moramo ozirati na preferenčne glasove, ki so jih prejeli posamezni slovenski kandidati tistih strank. Slovenska kandidata Demokratske stranke levice, ki sta bila izvoljena v deželni oz. pokrajinski svet, nista bila izvoljena zaradi slovenskih glasov, ampak zaradi glasov, ki jih je prejela njuna stranka.

Povsem upravičeno je torej, da dobi SSK večji vpliv med Slovenci v Italiji. Tako bo treba namreč razmišljati pri sestavi enotne slovenske delegacije, ki bo šla (če bo šla) na razna pogajanja za doseg globalne

zaščite. Mar bomo dopuščali npr. socialistom, ki so izginili, da bodo še naprej vplivali na slovensko manjšinsko politiko?

»Sprevržena morala«

V Sloveniji očitajo vidni predstavniki Demokratske stranke Slovenskim krščanskim demokratom »sprevrženo moralo«, saj so v koaliciji z Liberalnimi demokrati in Združeno listo, ki predstavljata bivši totalitarni aparat. Demokrati tudi opozarjajo, da so na svojih položajih še vedno predstavniki starega komunističnega režima.

Mi pa se sprašujemo, kdo je pred letom dni zrušil Demosovo vlado, ki ji je načeloval Lojze Peterle, in začel na desno in levo svariti pred »kleri-

kalizmom« in »desno revolucijo«. Ali ni bila to Ruplova, Bučarjeva in Bavčarjeva Demokratska stranka, ki je bila takrat še Slovenska demokratična zveza? S tem, da je takrat Ruplov krog razbil SDZ in Demos ter se povezal s starimi silami na volitvah poraženega komunističnega sistema, je tako omogočil, da so stari partijski in udbovski funkcionarji ostali na svojih položajih. Sedaj pa isti ljudje, ki so to kažo zakuhali, očitajo drugim »sprevrženo moralo«!

Takemu obnašanju gotovo botruje dejstvo, da je bila Ruplova stranka, kljub izredni medijski podpori in dragi volilni kampanji, na volitvah leta 1992 poražena in je sedaj v opoziciji. Radovedni smo, kaj bi Demokrati govorili, če bi se zgodilo obratno. Najbolje pa bi bilo, da bi svoje odgovornosti priznali, pa mir besedi.

V novi rubriki želimo opozoriti na razne spodsrljaje in nerodnosti v medijih v Sloveniji, kot jih pač iz naše perspektive — od zunanaj — zaznavamo ob poslušanju in branju slovenskih medijev.

● ZDAJ VEMO, KDO JE HUMANIST!

O tem nas temeljito pouči glasilo slovenskih komunistov v Trstu ISKRA (SKP). Poglejmo, kako si ti Janezi predstavljajo pravi humanizem. Nekaj citatov:

»V Trstu je nastalo humanistično gibanje. Gre za skupino žensk in moških, ki... verjamejo v svobodo in družbeni napredek.« (Kdo pa ne?) »Imajo se za internacionaliste.« (Aha, smo že bliže! No, od tu dalje bi se z njimi strinjal lahko tako rekoč vsak državljani Italije, saj so proti brezposelnosti, podhranjenosti, stanovanjski stiski, dobičkarstvu, špekulacijam na borzi ipd. A recept ni humanističen, pač pa komunističen: delavski boj. In zdaj pridejo končno z barvo na dan): »Pojmujejo vprašanje vere kot osebno stvar. V gibanje se lahko vključujejo bodisi ateisti kot verniki. Borijo se proti dogmam, ki jih postavlja cerkvena struktura (obstoj Boga, kampanja proti abortusu)«. — (Le katera cerkvena struktura prišteva k dogmam abortus! In kateri vernik ne priznava obstoja Boga, če je vernik, tudi če je »humanist«?)

»Humanisti postavljajo človeka v središče svojega delovanja. Kdor postavlja Boga, Denar in Državo pred potrebami človeštva, ni humanist.« (Tako, zdaj je jasno. In če komu še ne bi bilo, preberimo še to:)

»Sodelujejo z levičarskimi političnimi strankami«.

Med prvimi so pristopili h gibanju člani mladinskega kluba KUBA. (Pojasnilo o usmeritvi je že v imenu krožka).

Ali smo se iz vsega tega kaj naučili o tem, kaj je humanizem? Da! Po članku sodeč je humanizem isto kot komunizem. Ko to veste, se lahko odzovete na povabilo k pristopu med humaniste, saj sprejemajo tudi vernike, ki so to le privatno in so obenem tudi člani ene obeh partij in, pazite, ne sprejemajo dogme o obsto-

ju Boga. Če ste te vrste kristjan, veste, kje je vaše mesto!

● KJE SO MEJE ZDRUŽENE LEVICE

Tudi ta članek v ISKRI nas bogato pouči o razpoloženju v naši zamejski — zdaj na dve stranki razcepljeni — partiji. ISKRA ima seveda srček še v KPI.

»Mnogi so trdili, da je SKP osamljena, brez zaveznikov. Dejansko pa ni tako.« »DSL je hočeš-nočeš še vedno najmočnejša stranka levice. (Occhetto) Del stranke rine na sredino, da... bi zapolnil prostor, ki ga je celo desetletje obvladoval Craxi.« (PSI) »Toda drugi del razmišlja o širši levici, ki naj gre tja do komunistov.« (Nekoč ena stranka, da, bili so to lepi časi...) »Sedaj se pojavljajo predlogi, naj bi v proces združevanja levih sil vzeli v poštev le "zdrave sile" SKP s tajnikom Garavinijem na čelu, ki naj bi pred tem izolirale in onemogočile "konzervativce", ki naj bi jih poosebljal predsednik stranke Cossutta.« (Srček naših komunistov pri ISKRI je seveda od nekdaj tam, tudi če je Speitič svoje dni koketiral z Berlinguerjevim evrokomunizmom). »Ta delitev na "dobre" in "slabe" je nemalo vznejevoljila tovariše v SKP, na bazi je naletela na odločen odpor, česar pa ni mogoče reči na vrhu.«

Za naše zdrave sile torej vemo, (čeprav jih tisti na vrhu imajo zdaj za konzervativce), da so še vedno v polnem smislu partijskega pomena nedvomno ostale v celoti "zdrave sile". (Najbrž prevladujejo tudi v oni drugi, prenovljeni partiji DSL. Oni brkatež v stari ZSSR v njih srcih še vedno ni umrl. Nasprotno, obujajo ga celo v mladi generaciji).

● ISKRA IN SAFTI

Rekli boste, da postajamo propagandisti za listič slovenske partije (SKP)! Je pa po svoje pravo ogledalo ali povečevalo, ki odseva pristni obraz gledanja na razmere v širokem

delu našega zamejstva, za katerega vemo, da voli eno ali drugo obeh današnjih partij. Tako v zadnji julijski številki zavzame ISKRA stališče tudi do znane afere SAFTI, družbe, ki po informacijah iz ljubljanskega tiska drži v rokah ključne naše zamejske blagajne. Ti ključni ne vklopijo pravnega kodeksa, da bi iz trezorjev padlo kaj za naše kulturne ustanove. V žepu jih tišči peščica ljudi, ki z njimi poljubno razpolaga za nove naložbe in bogatenje družbe SAFTI (in njenih akcionistov). In tokrat je prekipelo celo ISKRI, čeprav je v vrhu SAFTIja tudi nekaj nekdanjih — in tudi sedanjih? — tovarišev. Sicer se jih loteva z rokavicami, vendar, komunistična morala ima le svoja pravila, kar je prav, je prav! Kaj pravi o tem?

»Razni članki, dopisi in intervjuji začenjajo omogočati našim ljudem, da lahko samostojno ocenjujejo in presojujejo.« (V tem je naprednejši in poštenejši od Republike, ki vse okrog afere v celoti in stoprocentno zagovarja, češ da je to blatenje in da dobiček, če je bil, pripada le tistim, ki so ga ustvarili. ISKRA pa takole:

»Pravico javnosti in soodločanja v tej javnosti moramo imeti vsi.« »Ko je govora o razdelitvi ustvarjene akumulacije, pa se problem začenja spreminjati. Ob ocenah, koliko mora biti reinvestiranega v gospodarstvo, koliko pa v vse druge dejavnosti manjšine, mora biti krog soodločanja pravilneje porazdeljen. Jasno... da mora imeti ekonomska stroka — to pa niso gospodarski operaterji! — z lastnimi argumenti zelo mučno vlogo v tem soodločanju. Stopnja odločanja in s tem odgovornosti pa se popolnoma prevesi na drugo stran, to je na stran drugih delov in subjektov v naši družbi, ko moramo razpravljati in odločati o celotni kulturni dejavnosti, izobraževanju, komunikacijah, telesni kulturi itd... SKGZ (slovita Slovenska kulturno gospodarska zveza, krovna organizacija Slovencev v Italiji, v ogromni večini levičarjev) postaja vsak dan bolj le forumsko kritje za odgovornost drugih in ne opravlja niti svoje nekdanje vloge... Sedaj, ko nas čas in razvoj sili, da bi se povezovalje in soočanje še razširilo, pa

je prevladala logika enega samega interesa.« (Denarnega).

Torej vsa čast ISKRI in njenemu piscu, da je postavil stvari na svoje mesto. Doslej je bilo edino tolmačenje okrog te afere politično: katoliški del bi rad "komandiral" tudi pri razpolaganju s tistim, kar si lasti peščica levičarjev, a bi morala biti pri upravljanju soudeležena vsa manjšina z vsemi svojimi subjekti.

● TRŽAŠKI DENARNI MOGOTCI?

Naš tukajšnji dnevnik, Primorski dnevnik, ki naj bi skrbel za široko informacijo o dogajanju v svetu, na Hrvaškem, v Bosni, Sloveniji, v Parizu in New Yorku, najmanj pa seveda o Primorski, še najmanj pa o Tržaški in Goriški, je seveda hote prezrl slastne podatke o denarnih poslih okrog samega Primorskega dnevnika. Te smo lahko zasledili v Slovenskih novicah dne 2. julija letos. Postrežimo torej z nekaj odlomki mi:

»Pisanje Slovenskih novic in Dela o domnevno umazanih političnih in

finančnih poslih raznih slovenskih organizacij in firm v zamejstvu, predvsem Slovenske kulturno gospodarske zveze (SKGZ), Založništva tržaškega tiska (ZTT) in dolgo časa nedotakljive finančne multinacionalke SAFTI ter mimogrede tudi njene povezanosti z novogoriškim HITom, je doživelo pravo kanonado napadov v Republiki oziroma Primorskem dnevniku. (Samsa proti Guzelju). Dokopali smo se do nekaterih dokumentov, ki dokazujejo resničnost našega pisanja...« »21 delničarjev Primorskega dnevnika (skoraj vsi so člani SKGZ) je imelo vloženih 800 milijonov lir. Tako je bilo do 25. junija 1990, ko je upravni svet objavil povečanje kapitala z 200 milijonov na 2 milijardi. Pri povečanju kapitala ZTT je sodelovala tudi SAFTI s 300 milijoni lir, in sicer z odločitvijo 20. decembra istega leta. Ni odveč še podatek, da je ZTT udeležen s 126 milijoni lir v goriški firmi (v ital. delu Gorice) Europaper, ki je firma Primexa. Za posladek pa še deset največjih delničarjev.

(Računajte, da je ena delnica 8.000 lir, pa vam računalnik pove, za kakšne vsote gre):

Tavčar Silvio	14.615
Race Boris	14.000
Semen Adriano	13.900
Pilat Daniele	11.000
Vesel Gorazd	10.750
Samsa Bogumil	10.500

pa še Carlo Primosig, Inko Starec, Egone Kraus, Eduardo Cossutta.«

Zračunajmo torej, koliko so močni tile delničarji, denimo glavni tožilec novinarja Guzelja Bogo Samsa: skromnih 80 milijonov lir, ob Borisu Racetu s 112 milijoni lir.

No, Mladika jim jih privoščiti. Posebno ker te delnice niso varno naložene v državne obveznice ali v delnice naših bančnih zavodov. Če gre Primorski po gobe, bodo šli tudi njihovi milijoni v delnicah. A ne žalujmo, v nogavici ima vsak vsaj še dvakrat toliko, sicer bi si ne upal tvegati. So pa le idealisti, a?

Kritikastrček

VLADIMIR KOS

PESMI

Dež! Dež? Dež...

»Spet dež!« si rekó, »ah, takšen dež — zastira nam luč čez svod počez.«
In v šumu dreves je melanholija
in v žlebih si curkov ritem razvija
montažo.

Četudi bi klical te »Dež!«, si gluha.
In slep, če bi dal ti sol in kruh.
A meni si sel, ki nosi tišino
s poljubom morjá in s svetim spominom
na Mašo.

Ker v nas so še duše kamnate,
Nebesa namesto nas solzé prelivajo:
v njih ljubezen se skriva
in v svoji podobi pladenj umiva
in čašo.

Predvolilna oda

»Še dež me podpira,« je mislil potihem,
in oknom odprtim je nudil svoj sen;
ves trg je spreminjal besede mu v stihe,
v odmeve polagal obljub je refren.

Namen mu ožarjal oči je in lice,
namen mu blažil je revmatično bol.
Skoz dež je dojemal soglašanja klice...
»Ta stranka državi zdravilna je sol!«

Na dnu prazavesti je tihoma sklepal:
če zmaga, povišal bo davčni zaklad —
naj hiša in avto postaneta lepa,
poroštvo Občestvu za vzvišenost nad.

Ves trg je odmeval od ploskanja z oken
besedam o manjšanju javnih bremen.
Star špic se je stiskal pod vhoda oboke
in čakal ob mlakah na košček mesen.

Cvetki Hirugáo

Zdaj vem, zakaj je hirugáo všeč mi!
Ko zemljin tir ogreva sončna peč,
v svilen hladni halji v plot se stiska,
s trobentici podobno čašo lis.

Lahkó je bela, modra, vsa rdeča...
a v čaši skriva svoj smehljjaj hladeč.
Spominja me poletnih dni med griči,
ko smel sem zreti svet kot zre ga ptič.

Veš, hirugáo, da še bolj si všeč mi,
ker zdaj o svetu vem veliko več.
Smehljjaj ne sme zbledeti ti ob cesti —
veš, svet je najbolj božji izmed zvezd.

Opomba: To cvetko imenujejo, že od časa Plinija Starejšega (1. stol. po Kr.), Convólulus.

7. Premška srečanja: Primorska v besedi

Rojstni kraj Dragotina Ketteja je že sedmič zapored gostil Premška srečanja, ki jih vsako leto prireja Zveza kulturnih organizacij Ilirska Bistrica in Združenje književnikov Primorske. Na ozelenem in do literature prijaznem premskem gradu so se tudi tokrat zbrali številni slovenski pisci in ljubitelji književnosti, ki so na popoldanski okrogli mizi prisluhnili najprej referatom prof. Ivane Slamič iz Ajdovščine (Danilo Lokar — Ob stoletnici rojstva), prof. Mirana Košute iz Trsta (In beseda je nota postala — v uglasbitvah Kosovelove lirike) ter prof. Braneta Senegačnika iz Ljubljane (Mlajša slovenska poezija). Zanimivi razpravi je sledila predstavitev monografske številke revije Dialogi z naslovom Primorska v besedi, ki je posvečena tukajšnjim književnim ustvarjalcem z obeh strani meje. Ob glasbenem sodelovanju baročnega kvarteta Illyricus iz Ilirske Bistrice in Franca Gombača iz Podgrada se je premsko popoldne prevesilo nato v literarni večer, na katerem so brali Marija Mercina, Marko Novak, Tone Pavček, Vera Pejovič, Maja Razboršek, Rudi Šeligo, Frane Tomšič in Sergej Verč. Uspelo pobudo je sooblikovala in povezovala prof. Zora Tavčar, predsednica Združenja književnikov Primorske.

CERKEV V SOVODNJAH

V zbirki brošuric Sakralni spomeniki Primorske, ki jo ureja Marjan Brecej iz Nove Gorice, je kot 207. zvezek izšel opis prve zamejske cerkve. Verena Koršič je opisala cerkev sv. Martina v Sovodnjah. Brošuro na 72 straneh z bogatimi ilustracijami je uredil in izpopolnil župnik Marjan Markežič, izdala pa jo je župnija ob 470-letnici posvetitve in pa ob prenovi cerkve, ki se je začela septembra lani.

Letošnja slovesna maša za pobite domobrance v Rogu je bila v nedeljo, 27. junija. Maši je sledil kulturni program. Častno predsedstvo (zgoraj), govornik domobranec France Dejak se je čudežno rešil iz jame (v sredi), izseljenski pisatelj Zorko Simčič z ženo v pogovoru s poslancem Ivanom Omanom (spodaj).

PEVCI SO TUDI LJUDJE

To je naslov knjige, v kateri je pri koprskem Ognjišču pevec in glasbeni kritik Janez (Juan) Vasle objavil 25 intervjujev z znanimi pevci. Med njimi so trije Slovenci: Anton Dermota, Franja Golob in Ana Pesar. Vasle, ki izhaja iz argentinsko-slovenske skupnosti, je zaposlen v Ljubljani, pred tem pa je bil v Buenos Airesu urednik revije Promusica.

»KAREL MAUSER«

To pa je naslov študije Franceta PiBernika o življenju in delu severnoameriškega pisatelja Mauserja. Tudi to publikacijo je izdalo Ognjišče.

Fotografski natečaj

Uredniški odbor MLADIKE razpisuje natečaj za fotografije za naslovno stran revije. Temaatika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:
200.000 lir nagrade za prvo mesto,
100.000 lir nagrade za drugo mesto
in več odkupnih nagrad po 50.000 lir.

Oblika izdelka naj po možnosti odgovarja prostoru, ki je odmerjen sliki na naslovni strani MLADIKE.

Izdelke (največ tri za vsakega udeleženca) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, »Fotografski natečaj 1993«, ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRIESTE, do 31. decembra 1993.

JUBILEJ PARTIZANSKEGA DNEVNIKA

Na Vrhu v sovodenjski občini na Goriškem je bila 4. julija prósjava ob 50-letnici nastanka Partizanskega dnevnika, torej predhodnika Primorskega dnevnika. Nastopila sta pihalni orkester Kras in Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič. Govorili so: goriški pokrajinski predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Karlo Devetak, slovenski minister za kulturo Sergij Pelhan in predsednik SKGZ Klavdij Palčič.

Osemdeset let Vinka Beličiča

Za osemdesetletnico pesnika Vinka Beličiča sta Mladika in Knjižnica Dušana Černeta izdali miniaturno izdajo pesniške zbirke »Bližine in daljave«. S to izdajo so presenetili avtorja na sklepnem večeru DSI v Peterlinovi dvorani. Pesnika je s svojo prisotnostjo in pozdravom počastil državni sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj (zgoraj levo).

Pisatelj Zorko Simčič gost Društva slovenskih izobražencev

V podaljšku sezone Društva slovenskih izobražencev je bil gost večera v Peterlinovi dvorani zdomski pisatelj Zorko Simčič, ki je po skoraj 50-letni odsotnosti obiskal domovino. Obiskal je tudi grobišča v Kočevskem Rogu. V Trstu je obudil spomine na delo pri tržaškem radiu v prvih povojnih letih in izpovedal svojo vero v prihodnost slovenstva, tudi na naših tleh.

Pisatelj Simčič in del publike v DSI.

ZMAGA PRI SISKU

Na turjaškem gradu so 19. junija praznovali 400-letnico zmage nad Turki pri Sisku. Kranjsko vojsko je takrat vodil Andrej Turjaški. Slavnostni govornik je bil obrambni minister Janez Janša. Prisoten je bil oddelek Teritorialne obrambe, na dnevnem redu pa sta bila še razstava in kulturni spored.

MALTEŠKI VITEZ

Namestnik vodje protokola na Ministrstvu za zunanje zadeve v Ljubljani Jožef Ciraj je postal 14. junija prvi sodobni slovenski član Malteškega viteškega reda. Pred nedavnim je umrl zadnji slovenski malteški vitez, duhovnik Viktorijan Demšar.

APZ VINKO VODOPIVEC

Akademski pevski zbor Vinko Vodopivec iz Ljubljane je ob 40-letnici delovanja za tri tedne gostoval v Združenih državah in Kanadi. Pod vodstvom dirigenta Andreja Missona je predstavil slovensko zborovsko ustvarjalnost po dvoranah, domovih in cerkvah v Hamiltonu, Torontu, Clevelandu, Chicagu, Leontu in New Yorku.

TRŽAŠKE VOJNE ŽRTVE

Na podlagi obsežne raziskave, ki jo je objavil Furlanski zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja, je iz sedanjega območja tržaške pokrajine maja 1945 in kasneje izginil 601 človek, ki so ga aretirali jugoslovanski varnostni organi. Približno tako naj bi torej bilo število tržaških žrtev »fojb«. Kar 1.470 prebivalcev pa je umrlo po taboriščih.

ZBRANA DELA

Državna založba Slovenije je pred kratkim izdala tri nove zvezke temeljne strokovne zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, tako da jih je zdaj že 177. Gre za šesto knjigo Juša Kozaka, prvo knjigo Antona Vodnika in drugo knjigo Edvarda Kocbeka, ki prinaša objavljene in še neobjavljene pesmi iz let 1938-68.

23. FESTIVAL V ŠTEVERJANU

3. in 4. julija je bil v Števerjanu že 23. festival narodnozabavne glasbe, ki ga prireja SKPD Frančišek Borgia Sedej in ansambel Lojzeta Hledeta. Nastopilo je 27 ansamblov, med katerimi ni bilo nobene zamejske skupine. Zmagal je ansambel Vrtnica iz Nove Gorice. Nagrado občinstva je prejel Ansambel Jožeta Skubica iz Grosupljega.

V soboto, 17. in v nedeljo, 18. julija je bila v cerkvi na Repentabru predstava, ki jo je v organizaciji Slovenske prosvete pripravila igralska skupina »Beseda« v režiji Aleksija Pregarca. Izvedli so lepljenko »Božji vitez na slovenski zemlji« — nekaj podob iz življenja škofa Antona Martina Slomška. Slovenska prosveta je prireditev pripravila v spomin na nekdanje množične taborne na Repentabru. Obe predstavi sta bili lepo obiskani in sta zbudili pozornost in odobravanje gledalcev.

KRŠČANSKI SOCIALCI

V prvi letošnji številki Zgodovinskega časopisa je dr. Milica Kacin Wohinz objavila razpravo Primorski krščanski socialci med vojnama.

Zgodovinarica se je upokojila pri Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani, slovenska stran pa jo je izbrala za članico slovensko-italijanske komisije zgodovinarjev za razčiščenje temnih lis v odnosih med obema narodoma. Veliko pričakovanje pa vlada za nadaljevanje njenega zgodovinskega dela o primorskih Slovencih pred II. svetovno vojno.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XIX. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1993. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Posnetek z občnega zbora Sveta slovenskih organizacij v Devinu. Za predsedniško mizo sedijo (od leve) Sergij Pahor, Marija Ferletič, Peter Močnik, Damjan Paulin in Marij Maver.

ČEDERMAC V FRANCOŠČINI

Pri založbi Les Editions du Cerf v Parizu je izšel Bevkov Kaplan Martin Čedermac v francoskem prevodu Zdenke Štimac in s spremno besedo pobudnika tega podviga Evgena Bavčarja.

M. BUDIN PODPREDSEDNIK

Na prvem zasedanju novoizvoljenega deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine je bil slovenski svetovalec Demokratske stranke levice prof. Miloš Budin iz Trsta izvoljen za enega izmed dveh podpredsednikov. Za predsednika je bil izvoljen predstavnik Severne lige prof. Piero Fontanini.

20 LET STU LEDI

Na Repentabru je bil 26. junija nastop tržaške folklorne skupine Stu ledi, ki praznuje 20-letnico dela. Priložnostni govor je imel predsednik dr. Marjan Spetič. Izdali so tudi spominsko brošuro in jo posvetili nedavno preminuli Nadji Kriščak.

31. RAZSTAVA TERANA

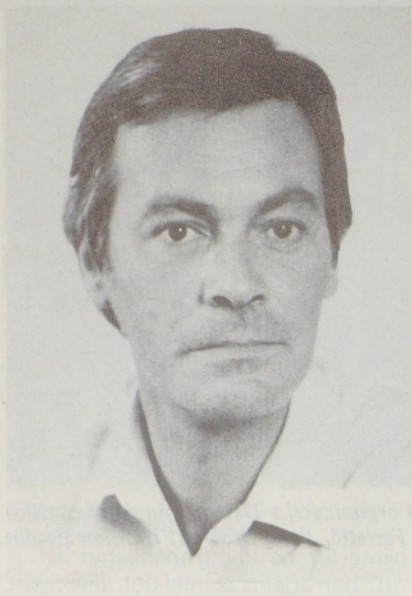
Ob odprtju 31. razstave terana v Repnu je nastopila folklorna skupina kanadskih Slovencev Nagelj. Na ogled je bila tudi razstava kiparja in slikarja Evgena Guština, ki je bil rojen v Repnu, a že dolgo živi v Škofji Loki.

Tržaški oktet je v cerkvi pri Sv. Jakobu imel koncert, katerega izkupiček je v celoti šel za nagrobnik skladatelja Ubalda Vrabca (levo). Igralska skupina p.d. Igo Gruden v Nabrežini je ob sklepu sezone pripravila predstavo »Arzen in stare čipke« v režiji Maje Lapornik. Predstava je bila na prostem in je vzbudila veliko odobravanja (desno).

Nekaj spominov ob odhodu Glauka Turka

Malokateri poklic terja od človeka toliko, kot to zahteva poklic igralca, to je tisti redkim izbrancem zaznavni klic umetniške fikcije, ki človeka priklene in, če se smem tako izraziti: človeka omami za vse življenje. Glauko je ta klic dobro poznal, ostal mu je zvest in se mu, kljub drugačnim življenjskim prilikam, nikoli ni izneveril.

Za tiste, ki ga niso poznali, je bil Glauko morda bolj strog kot ne, bolj natančen kot vihrov, bolj racionalen

Žalna seja Radijskega odra v Peterlinovi dvorani.

kot emotiven. A kdor ga je bolj poznal, ve, da je bil to le nekakšen zunanji ščit, za katerim se je skrival občutljiv in tenkočuten človek, ki ga je sicer vsakdanjost prisilila, da je sprejemal njene zakone, a je to vsakdanjost premoščal s svojimi mislimi in svojimi sanjami. Tudi tistimi, ki so se ob njegovi talentirani igralski izraznosti več kot 40 let rojevale pred našim tržaškim radijskim mikrofonom.

Z Glaukom sva se torej srečala pred mikrofonom pred več kot 40. leti, ko je bil on komaj odrasel fant. Naši skupini, skupini prijateljev, je botrovala predvsem ljubezen do mikrofo-

na, do ustvarjanja pred tem magičnim medijem, ljubezen do radia nasploh. Skupaj sva odigrala več tisoč vlog, pa tudi najina režiserska pot pred mikrofonom se je začela istočasno.

Pri Glauku sem občudovala predvsem bistrost in inteligenco, s katero je pristopal k interpretaciji posameznih likov, njegovo prodornost pri njihovi analizi ali interpretaciji, ko se je zdelo, da pristopa k delu samo z razumom, pa te je v trenutku presenetil in potegnil iz sebe vso gorečnost, prepričljivost, vso strast in ljubezen, vsa najintimnejša čustva.

O Glauku ne maram govoriti v preteklem času. Čar radijske igre je tudi v njeni neminljivosti. Glaukov zrel, moški glas ostane in bo živel v nas, kot bodo živeli občutki, spoznanja, smeh in solze, ki jih je ta glas prebudil. Njegov glas mi prikljče pred oči tudi njegovo podobo, ki je zaznamovala toliko naših skupnih večerov. Vidim ga v avditoriju pred snemanjem. Kratke opazke, komentarji, ki dostikrat obsegajo samo besedo ali dve, včasih samo izmenjava pogledov, hudomušni blisk v očeh, ko ni več časa za besede, kajti rdeča lučka je že prižgana in Glauko mora s tekstom v roki začeti. Pogledam ga. Nankrat je ves drugačen, kot bi ga nekdo presadil v druge dalje, v drugačen svet. Ni več šale, nič prejšnje hudomušnosti. Njegov pogled je zdaj zazrt drugam. Ves je zvest svojemu razumu, istočasno pa silnemu notranjemu ognju. Kot pravi igralec.

Marjana

Glauko Turk kot režiser med vajo Radijskega odra.

Seminar slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani

V soboto, 17. julija, se je v Ljubljani zaključil dvotedenski Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, ki ga je letos že devetnajstič priredil Center za slovenščino kot tuji ali drugi jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Seminar je namenjen profesorjem, študentom in kulturnim delavcem, ki se zunaj Slovenije poklicno ali v prostem času ukvarjajo s slovenščino. Organizatorji nudijo torej udeležencem edinstveno priložnost, da v dveh programsko intenzivno oblikovanih tednih izpopolnijo svoje znanje slovenščine in poznavanje slovenske literature in kulture. Osrednji del programa seminarja so dopoldanski triurni lektorati, kjer udeleženci poglobljajo svoje znanje jezika. Lektorskih skupin je bilo letos kar šestnajst, od začetniških do izpopolnjevalnih. Izpopolnjevalni skupini, ki sta bili namenjeni tistim, ki slovenščino že dobro obvladajo, sta se delili na jezikovno in literarno skupino, ki ju je slušatelj izbral glede na svoje zanimanje. Izredno zanimiva so bila tudi opoldanska predavanja, saj je bilo med predavatelji več pomembnih imen slovenskih jezikoslovcev in literarnih teoretikov od Jožeta Toporišiča do Matjaža Kmecla, od Franceta Žagarja do Franca Zadravca in Helge Glušič. Vendar se predavanja niso omejevala na jezikoslovje in literaturo, ampak so segala tudi na druga področja in osvetlila naravne znamenitosti Slovenije, glasbeno preteklost, terminologijo na področju športa, itd. Seminaristi so imeli na voljo tudi tri posebne tečaje: jezikoslovni oz. literarnozgodovinski, prevajalski in računalniški.

To je bil le študijski del programa, ki so ga dopolnjevale popoldanske in večerne kulturne ter razvedrilne dejavnosti. Tako so organizatorji pripravili literarno-zgodovinski in umetniško-zgodovinski ogled mesta, okroglo mizo na temo Kultura in politika kot se kaže v medijih, ogled gledališke predstave *Odisej in sin* ter monodrame o Andreju Smoletu, da jih naštejem samo nekaj. Vrh takih dejavnosti je bila nedeljska celodnevna ekskurzija po Gorenjskem. Kljub slabemu vremenu je bilo to enkratno doživetje. Cel dan smo v avtobusu prepevali slovenske narodne pesmi, ki smo jih vadili že dan poprej, tako da so se jih lahko naučili tudi tisti, ki jih niso poznali.

Poseben čar pa daje seminarju pisana mednarodna družba udeležencev. Tu lahko srečaš najrazličnejše ljudi s celega sveta, ki jih zanima slovenščina. V tem času, ko je pri nas slovenščina vedno bolj odrinjena in je politično vzdušje tako protislovensko, je res prijetno videti, koliko zanimanja je po svetu za naš jezik in kulturo. Univerzitetni profesorji iz različnih držav (tudi taki, ki po poklicu niso slavisti ali slovenisti), koroški Nemci, ki živijo v dvojezičnih vaseh in bi se radi naučili slovensko, Furlan, ki je lektor za furlanščino na ljubljanski fakulteti, Japonka, ki se je začela učiti slovenščine iz radovednosti, Estonec, ki skrbi za stike s Slovenijo na zunanjem ministrstvu... to so le nekateri primeri tujcev, ki so se udeležili seminarja. In vsi so bili ob koncu navdušeni in upajo, da se bodo drugo leto lahko spet vrnili. To velja seveda tudi zame:

Manica Maver

Udeleženci letošnjega seminarja.

AVE MARIA, Lemont, Illinois, USA

Revija, ki je po Ameriki precej razširjena in ima naročnike tudi drugod po svetu, kjer žive Slovenci, je pri nas bolj malo znana, v Sloveniji pa najbrž še manj. Pa vendar vstopa v svoje častitljivo petinosemdeseto leto starosti tako z vsebinsko kot s svojo zunanjo podobo nadvse gosposko! Platnico — kot v vsaki številki — krasi barvna reprodukcija enega od biserov slovenske sakralne umetnosti, denimo reprodukcija oltarne slike Toneta Kralja, Plečnikov krstilni kamen, v tej zadnji, aprilski številki, pa Plečnikov Križani nad tabernakljem v cerkvi v Stranjah. Urednik **p. Bernardin Sušnik** tudi v skoraj vsaki številki pripravi umetnostnozgodovinski esejček, opremljen z odličnimi fotografijami opisanih objektov ali slik. Tokrat prikazuje Plečnikove Križanke: najprej nekaj zgodovine (tu je prenočeval papež Pij VI.), nato opiše potek Plečnikovih obnovitvenih posegov, zatem zgoščeno prikaže najznačilnejše lepote tega objekta, doda še tehnične podatke, vplete pa tudi nekaj prikupnih podrobnosti o Plečniku in o piscu najnovejše knjige o Plečnikovih kelihih Petru Krečiču, češ da ga je Krečič prehitel, saj je tudi sam mislil v Ave Mariji pisati o tem, da pa to ni nič nenavadnega, saj je bil Krečič nekoč njegov ministrant... Sicer pa p. Bernardin postrže za nekaj besedami o umetnini na naslovnici v vsaki številki na notranji platnici, zatem pa na podobo naveže poglobljeno versko misel.

Če lahko torej govorimo o tovrstni strokovni pripravi glavnega urednika, nas preseneti njegov tudi siceršnji kulturni čut, saj zna zbrati v reviji imenitne zapise s področja zgodovine, potopisa, memoarske literature, hagiografije, celo literarne zgodovine (no, tu je avtor **Maks Milanez** bogat z znanjem in podatki, tudi manj znanimi, manj pa ga zanima estetski vidik poezije). Ne manjka seveda tudi nekaj poezije (**Vladimir Kos** poskrbi, da je tudi ta kvalitetna) in seveda kar sodobno zastavljeneh člankov in zapisov verskega značaja. Ne manjka tudi za raziskovanje slovenskega izseljenstva dragocenih prikazov delovanja slovenskih šol v Ameriki, tokrat o šoli sv. Petra v Steeltonu

AVE MARIA

LETNIK 88/APRIL 1993

v Pensilvaniji, kjer že od l. 1924 delujejo slovenske sestre frančiškanke. Tudi pisec te raziskave, **s. Kerubina Adamić**, ni kar tako, z okretnim peresom, denimo, opiše monsinjorja, »ki vodi župnijo z okretno inteligenco in nezmotljivim smislom za humor in optimizem«. Žal na koncu zvemo, da so se od te moderne šole (s preprogami v vežah in razredih, s sodobnimi učnimi pripomočki) zaradi nizkega števila vpisov sestre morale v osemdesetih letih posloviti.

Najzanimivejša sta v tej številki tako memoarski kot verski sklop. Ta je sicer po obsegu najtanjši, zato pa pronicljiv in tehten. Pri nedeljski misli za vse štiri nedelje v aprilu pisec izpostavi v naslovu osnovno misel evangelija, kjer izbira najraje metaforično izražanje (Cvetna nedelja: Svojega obraza nisem skrival pred sramotilci). Razdelek Svetniki nas uče živeti prikaže v strnjem povzetku zgodovinsko in svetostno podobo velikih svetnikov, tu Katarino Sienško, Stanislava, tistega, ki ga je umoril »Mutec Osojski«, poljski kralj itd. Sam urednik pripravlja v nekaj številkah tudi prevod (v povzetku) Rebulove knjige o Jakobu Ukmarju. **Ludovik Ceglar** pa razmišlja o rožnem vencu, tokrat o peti skrivnosti; v bistvu gre za dobro, lepo razčlenjeno in spretno grajeno pridigo. Ta verski del bi bil lahko za dobro izhodišče in vzor marsikateremu

našemu duhovniku, ki v potu svojega obraza kljuka lastno pridigo.

Posebej zanimiv je, kot sem že rekla, memoarski del, ki ni brez nekaj literarno večjih, kdaj tudi imenitnih peres, denimo **Vladimira Kosa** daljši zapis s skromnim naslovom Iz mojega misijonskega cekarja; iz besedila namreč prav zadiši po Japonski, pripoved je živa, literarno sveža, polna slikovitih nadržanosti. Naj navedem tu odstavek, ki mi je bil posebno všeč, namreč uvod v zgodbo:

»Nalagam spomine kot v neke vrste skladišče, ki pa ni iz snovnokovinskih sten, ker je v tem skladišču zmeraj kaj prostora za nove spomine. Tudi nisem do zdaj v njem odkril ne rje ne podgan in ne tatov. Ker leži skladišče ob reki življenja — podobno kot skladišče ob naši reki Ara — se v skladu s spremembami in zahtevami življenja od časa do časa podam v skladišče po ta ali oni spomin; a kadar me čolnarji na reki življenja zanj zaprosijo — saj veste, da si služijo kruh s prevažanjem — se jim na pragu skladišča zmeraj moram opravičiti; naj spomin zavržejo, če odkrijejo, da sem ga bil nekoč že izvlekel. V skladišču včasih ni dovolj svetlobe; ne vem, ali sem kriv jaz ali je kriva slabotna obrečna napeljava...«

V tem letniku je vredno brati tudi ostala dva avtorja spominskih zapisov, ki se nadaljujejo iz prejšnjih števil. Zaradi natančnosti zapisovalcev in živahnega ter nazornega sloga se tu razgrne pred nami dvoje za slovenske izseljence pomembnih in časovno precej oddaljenih obdobij: v spomilih **p. Adolfa Čadeža** je to čas začetnih mesecev 1. svetovne vojne, ko pride kot avstrijski vojak v angleško ujetništvo. Potuje z ladjo Izmailio, ki je bila last angleško-egiptovske družbe Kedivial in je prej vozila indijske čete na francosko bojišče. Zdaj vozi ujetnike proti Malti. Torej še ena slikovitih slovenskih usod.

Drugi spominski zapisi, ki jih **Janez Malenšek** pohlevno imenuje Spominčki, pripoveduje o prvih letih, ko je kot mlad duhovnik doživel prihod vala slovenskih emigrantov v Argentino in bil kot duhovnik ob znanem Janezu Hladniku, ki ima zasluge, da so se jim odprla vrata Argentine, potem ko jih ZDA in Kanada niso hotele sprejeti. Slikovit je pasus, kjer pripoveduje o stari gospe, ki je prišla prosit na faro pomoči, pa ji odgovori, da nima nič in da je, kar mu

dobri ljudje podarijo. »Potem je prišla in mi prinesla v dar dober kruh in lepo solatno glavo. Prišla je odtlej vsak dan k maši v drugi obleki in z različnimi uhanji, da sem jo zato podražil. Šel sem jo obiskat v bajto, v kateri je živela, pa je imela v njej veliko oblek, ki jih je naberačila v Buenos Airesu. Zgledalo je kot v kaki trgovini za ženske obleke.« *Pripoveduje tudi, kako je kupil zemljišče za cerkev in prihodnje dejavnosti okoli nje za ogromno vsoto kot polog in nato 11 let obrokov. Pisal je vsem prijateljem po celi Argentini prošnjo, naj posodijo, kolikor morejo. In je nabral za polog. Tedaj pa se je začela v Argentini močna inflacija in njegov pogum se je obrestoval: z lahkoto je poplačal dolg in zmožel tudi obroke. Danes je na sistem zemljišču moderna nova cerkev, dvorana in farna šola!*

Aktualnostim je posvečenih kar nekaj zapisov: tako vabilo Slovincem v ZDA in Kanadi ter drugod, pravzaprav prava umetnina, kako prosiš za denar za gradnjo kulturnega centra Slovencev v Ameriki, ne da bi denar sploh omenil: »Kaj bo z nami v Ameriki, ali bomo

enostavno zapisani zgodovini kot ljudstvo, ki ni zapustilo nobenega pravega sledu... Velika noč naše prihodnosti je v novi združitvi, v novem Kulturnem centru v Lemontu, pojejo velikonočni zvonovi našemu slovenstvu v Ameriki. Postanite velikonočni Slovenec upanja in pridružite se nam v naših prizadevanjih za plodovitejši slovenski jutri v Ameriki!«

K aktualnostim spada tudi zapis Lemontski odmevi **p. Valentina Špendova**. Na duhovit način prikaže nekajmesečno dogajanje v tem središču clevelandskih in drugih Slovencev (Lemont je tudi romarsko središče Slovencev v Ameriki), kjer vidimo, da je aktivnost slovenskih frančiškanov (vseh skupaj je 19, štirje imajo že čez 80 let) živa, (na zadnji platnici je seznam vseh romanj in verskih prireditvev), pisec pa ne pozabi mimogrede omeniti tudi naročnine, za ZDA 12 dolarjev, za Kanado in Evropo ter ostale države pa 15 dolarjev.

Čut za zanimanje bralcev je narekoval tudi članek o vračanju lastnine v Sloveniji s pismom Živka Pregla in ponudbo, da njegovo ljubljansko podjet-

je lahko poskrbi za vse potrebne korake. — Za ljubitelje zgodb pa je na koncu tudi znana povest Dolores Viesser: Pevček. Celo »vicev« ne manjka. Všeč mi je tale: »Ugotovili smo torej,« pravi učitelj, »da so moški možgani večji od ženskih. Kaj iz tega sledi?« neka učenka: »Da torej pamet ni odvisna od velikosti možganov!«

Skratka: ko prvič vzameš revijo (uglednega formata) v roke, si misliš: pač verska revijica za pobožne gospe v duhu prejšnjega stoletja. Pa gre za dobro urejevano, vsega spoštovanja vredno revijo tako po kulturnem formatu kot po živahni, pestri vsebini, ki zna ohranjati čut za korenine in obenem slediti sodobni posvetni in duhovni misli. Seveda že v naslovu ne zanika, da je namenjena predvsem kristjanu, a z zanimanjem jo bo prebral tudi vsakdo drug. Pokloniti pa se je treba tudi njeni slovenščini: marsikatera revija tega tipa po svetu se hrani s pisci iz Slovenije, to pa tako rekoč v celoti pišejo ljudje, ki že desetletja živijo tisoče kilometrov od domovine.

Zora Tavčar

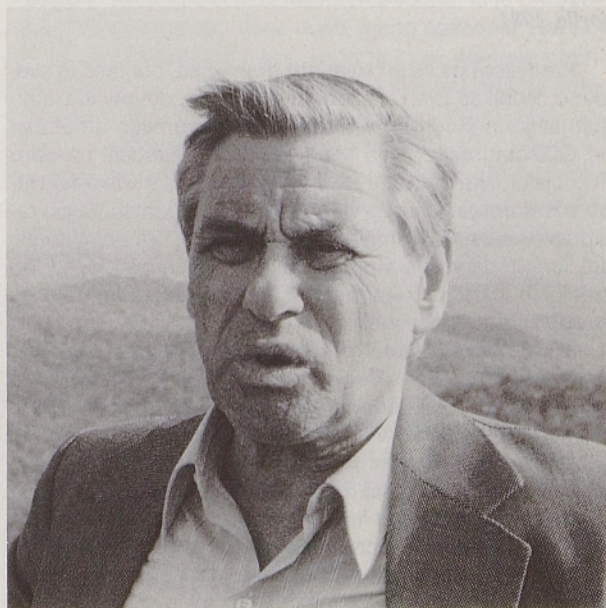
IN MEMORIAM

V Argentini je umrl kulturni delavec Nikolaj Jeločnik

Dne 14. junija letos je umrl v Buenos Airesu v Argentini po daljši bolezni in trpljenju kulturni delavec Nikolaj Jeločnik, ki je bil med vodilnimi ustvarjalci slovenskega kulturnega in prosvetnega življenja v Argentini. Ko so prišli leta 1948 kot ideološki begunci v Argentino, so si takoj poiskali delo, službe in nove domove, nato so začeli misliti na prihodnost: časopis **Svobodna Slovenija**, ki naj jih povezuje in obvešča o nekdanjem domu in svetu, osnovne sobotne šole za otroke, da bodo ohranili jezik in narodno zavest, nedeljske maše in razne prireditve, ki naj vlijejo ljudem upanje in vero v novo življenje.

Že 1954 so se zbrali nadarjeni izobraženci in ustanovili v Buenos Airesu Slovensko kulturno akcijo, osrednjo organizacijo ustvarjalcev iz Argentine in sveta, ki je bila razdeljena po strokah v razrede in prirejala predavanja, gledališke nastope, slikarske razstave in druge prireditve, ki se vrstijo še danes.

Slovenska kulturna akcija izdaja od ustanovitve leposlovno revijo **Meddobje** in dvomesečni **Glas Slovenske kulturne akcije**, ki poroča o delovanju Slovenske kulturne akcije in življenju Slovencev v Argentini na splošno. Jeločnik je urejal Glas od 1971 do 1976, sam ali s sodelavci,

in ga obogatil z najrazličnejšimi poročili in drobnimi novicami. Slovenska kulturna akcija je izdala večino slovenskih leposlovnih in znanstvenih del in knjig v Argentini, skupaj nad 160.

Jeločnik je v Argentini dopisoval v Svobodno Slovenijo, z literarnimi črticami je sodeloval v reviji Duhovno življenje od 1949 do 1954 dalje v Glasu, Zborniku Svobodne Slovenije idr.

Alojz Rebula in Nikolaj Jeločnik pred šempolajsko cerkvijo aprila 1981.

Predvsem pa se je ukvarjal z dramatiko, domačo in svetovno. Rodil se je v Ljubljani pred 73. leti, dovršil klasično gimnazijo in študiral na Visoki šoli za dramsko umetnost pri Glasbeni akademiji. Maja 1943 je predstavil na odru Frančiškanske dvorane v Ljubljani Paula Claudela **Marijino oznanjenje**. Bil je prvi Claudel pri Slovencih, le po radiu so predvajali isti misterij nekaj let prej. Igralci niso bili poklicni, toda vsi so študirali na dramski visoki šoli ali pri poklicnih igralcih, zato je bil uspeh izreden, Claudelu pa je odprl vrata v Slovenijo.

V Ljubljani je živel Pred škofijo 13, torej pred stolnico. Sam je rekel: »Stik s cerkvenim življenjem v katedrali je zarisal vame neizbrisen vtis. Oče je pel v stolnem zboru. Vsako nedeljo sem bil z njim na koru pri deseti maši. Tu se začne moje prvo srečanje z umetno glasbo. Regens chori je bil takrat komponist Stanko Premrl. Otroka so me prevzele njegove orgelske improvizacije po maši. Nič manj pa njegove orkestracije pomembnih cerkvenih skladateljev.«

Oče je pel tudi v zboru Glasbene Matice, zato ga je vodil k vajam za koncerte simfoničnih kantat in oratorijev, prav tako v Opero. V začetku vojne so ustanovili umetniški klub **Krog**, v katerem so bili mladi umetniški pripravniki, kot: France Balantič, France Kremžar, Marijan Tršar, Severin Šali, Mitja Šarabon idr., Jeločnik pa je bil tajnik.

Idejno se je oblikoval v dijaški Katoliški akciji, ki jo je vodil prof. Tomc, ki je vnašal med dijake bistritev duhov, čut za disciplino in poglobljanje v versko življenje. Odvrčal pa jih je od politike, ljubezni in oboroženega boja. Ko pa so ustanovili domobrance, jih je Jeločnik podpiral tudi

s propagando, saj je že pod vaškimi stražami urejal njihov šapirografirani štirinajstdnevnik **Junaki**.

Maja 1945 je z drugimi zapustil Ljubljano in se umaknil na Koroško. Angleži so ga dali v begunsko taborišče v Spittalu ob Dravi, od tu pa je julija 1945 pobegnil v Italijo, kjer je živel v različnih taboriščih, dokler se ni v začetku 1948 preselil v Buenos Aires v Argentini. Buenos Aires ga ni privlačil. V neznosni decembrski vročini je moral iskati službo in jo našel kot težak pri državnih gradnjah. Pozneje ga z nekaterimi drugimi izobraženci nastavijo na Ministrstvu za javna dela. V pisarni se privaja živi španščini. Z znanjem španščine se mu odpre nov svet — svet španskega srednjega veka, baroka, romantike, miselnih in literarnih trenj v prejšnjem stoletju. Kljub temu pa pravi, da mu »nova domovina le ni domovina: po štiriinštiridesetih letih se v Argentini še zmeraj čutim tujca«. Menjal je službo in postal strojni stavec pri časopisu La Prensa. Istočasno je stavil v Baragovi tiskarni, ki jo je ustanovil lazarist Lado Lenček, publikacije Slovenske kulturne akcije.

Jeločnik je bil predvsem gledališki človek: igravec, režiser in prevajalec gledaliških iger. Režiral je veliko, od klasikov: Sofokles, Aishil, Euripides, Shakespeare, Molière, Gogolj, do modernih: T.S. Eliot, Paul Claudel, Jean Anouilh, Francois Mauriac. Pa izvirne drame: France Papež, Gozd; Branko Rozman: Roka za steno, Človek, ki je ubil Boga, Obsodili so Kristusa; Alojz Rebula, Pilatova žena. Zadnja večja režija je bila predstavitev celotnega Prešernovega Krsta pri Savici na odru Slovenske hiše v Buenos Airesu. Vse igre so bile opremljene s primerno glasbo, z njimi pa so gostovali tudi po drugih mestih.

Leta 1973 je napisal dokumentarno knjigo **Teharje so tlakovane z našo krvjo** s pričevanji preživelih iz pokolov v Teharju, Hrastniku, Trbovljah. To in Rozmanovo o Rogu je ponatisnil Roman Leljak v Trilogiji v Ljubljani.

Precej truda je vložil tudi v pisanje libretov za vsakoletno počastitev pobitih domobrancev. Napisal jih je nad 25 in jih mislil pripraviti za natis. V načrtu je imel tudi spomine, ki jih je deloma posnel že na trak.

Njegovih prevodov dramskih del je vrsta, omenili bi le Fritza Hochwaelderja: **Kakor v nebesih, tako na zemlji**. Drama v petih dejanjih. Izdalo Slovensko gledališče Buenos Aires 1965.

Največje in najodmevnejše Jeločnikovo delo pa je zgodovinska razprava v dveh knjigah: **Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941-1945**. Izšla je v samozaložbi pri Celovski Mohorjevi družbi, prva knjiga 1984 na 366 straneh, druga 1991 na skupnih 637 straneh. Avtor se je podpisal s psevdonimom Stane Kos, le v drugi se je podpisal s pravim imenom.

Stalinistična revolucija je veliko delo, Jeločnik ga je pripravil 14 let, pregledal je domače in begunske vire, zaslišal nešteto udeležencev vojne in revolucije, prebral rokopisna poročila in izjave, ki so jih izseljenci dali svojim voditeljem, in vse, kar je izšlo v domovini. V uvodu v drugo knjigo je zapisal: »Pred poplavo partijskega zgodovinskega pisja ima knjiga o stalinistični revoluciji na Slovenskem veliko prednost, ker izhaja iz zgodovinske neobremenjenosti in ideološke nevezanosti ter zavestne nepristranosti in poštenosti do dogajanja. Ponovno: vedé nisem zapisal niti ene same neresnice. Če je v knjigi kaj, kar se oddaljuje od objektivne resnice, je tisto zmeta — laž gotovo ni.«

Tako je torej omahnil v tujini še en rojak, ki je zapustil vidne sledove za seboj.

Martin Jevnikar

Ted Kramolc: Podobe iz arhivov

Lani je nekako nepričakovano in nenapovedano vstopil v slovensko literaturo izseljenski pisatelj Ted (Božidar) Kramolc, ki se je tiho uveljavljal v slovenskih in ameriških listih in revijah, saj piše v slovenščini in angleščini. Najprej ga je predstavila Zora Tavčar v Mladiki in knjigi **Slovinci za danes**, potem v antologiji **Pod južnim križem**, kjer je priobčila novelo **Gospa Mandel**. Lani je izšla pri Mladinski knjigi v Ljubljani tudi prva Kramolčeva leposlovna knjiga **Podobe iz arhivov**, kjer je na 296 straneh 17 novel, pogovor iz knjige Zora Tavčar **Slovinci za danes** in eseja Aleksandra Zorna **Slikar, ki piše** ter Irene Mislej **O slikarstvu Teda Kramolca**. Tako je stopil torej Ted Kramolc z obema nogama v slovensko literaturo in kulturo.

Kramolc se je rodil 27. marca 1922 v Podgori pri Št. Vidu nad Ljubljano, njegov oče Luka Kramolc pa je bil iz Koroške in v Ljubljani profesor glasbe in skladatelj. V Ljubljani je dovršil gimnazijo, študiral po maturi pri Plečniku in pri raznih slikarjih, tudi v Goršetovi umetniški šoli. Ob koncu vojne se je vrnil na Koroško in živel kot begunec v taborišču v Spittalu ob Dravi. Njegovo begunstvo se je končalo julija 1948, ko je stopil na kanadska tla, emigrantstvo pa 1953, ko je po petih letih postal kanadski državljan.

Prvo leto je delal na železniški progi: »Delali smo deset ur na dan, šest dni tedensko, v dežju, snegu, ledu ali vročini. Ko sem se utrdil, sem zelo rad delal. To delo mi je dalo možnost videti to ogromno deželo, dojeti njeno veličastnost in razumeti njeno zgodovino.« Potem je dovršil umetniško akademijo v Torontu in se začel slikarsko uveljavljati. Razstavljal je v Avstriji, Kanadi, ZDA, Buenos Airesu idr. Dve njegovi sliki visita v Slovenski skupščini, ena v kanadski Narodni galeriji, dve v Art Gallery of Ontario, tri v Art Gallery of Hamilton in še v drugih kanadskih galerijah. Preživlja pa sebe in družino z notranjo arhitekturo in s projektiranjem hiš in vikendov.

Kramolc je začel pisati že pred vojno, v taborišču je napisal, izdal in ilustriral pravljice, v Kanadi piše »short story«, kratke zgodbe ameriškega tipa. Piše o sebi, o znanjih ali prijateljih, o krajih in razmerah, v katerih je živel ali živi. Ničesar ni prinesel iz »stare domovine«, zato ne objejuje ljudi, krajev in razmer, ki jih je zapustil, ampak pripoveduje o novi domovini Kanadi, ki ga je sprejela med svoje državljane.

Zato je Kramolc zanimiv, nov, njegove zgodbe se berejo, kakor da so jih napisali kanadki pisatelji, zrasli v kanadski pokrajini in razmerah. Pri Kramolcu je samo jezik slovenski, vse drugo je kanadsko, razmere in brezmejne pokrajine, kjer se zgodbe dogajajo. Ker pa je tudi slikar, ima velik smisel za pokrajino, ki jo zna narisati z nekaj potezami, da pred bralcem zaživi v vsej svoji mogočnosti, a tudi samotnosti. Njegovi junaki so živi ljudje, z vrlinami in napakami, več je med njimi izseljencev, ki so prinesli s seboj vse narodne značilnosti in napake: Poljaki in Ukrajinci se v Kanadi prepirajo, kakor da bi bili doma, čeprav so z begunstvom odpadli vsi vzroki za narodna trenja.

Zgodbe so v knjigi razvrščene v življenjskem zaporedju. Najprej je črtica **Večeri pod Peco**, idilični opis koroške zemlje in kmečkega življenja, neprisiljeno pa je vdeleno umiranje bratranca Nanteja, ki se je v nemški podzemeljski tovarni municije nalezal jetike. Težko je umrl sredi pomladi: »Večer. Soba je polna kropilcev, rož in duha po svečah. Na parah leži Nantej, lep kot deklíč. Ob zgljavju je va-zoda potonik. Ob steni so venci, cvetice. Na mizi je hleb, nož in vrč jabolčnika. Molimo rožni venec.«

Sledijo taboriščne zgodbe, preproste in težke, kakor je bilo težko življenje v lesenih barakah in pod angleško stražo: bili so brezpravni, brez sredstev, le hrano in stanovanje so imeli zagotovljeno. Kramolc si je nekoliko pomagal s slikanjem. Tako je za kruh narisal pekovo hčerko, ko pa je hotela, da jo naslika še golo, jo je ljubeznivo odslovil. Kramolc in neki nemški slikar pobirata proti jutru čike po cestah, da moreta kaditi.

Daljša in bridkejša je **Vreča živil**, zgodba o poljskem klavirskem virtuozu Polanskem, ki je jetičen in se preživlja z igranjem na klavir v hotelu, ter o njegovi ženi Jadvigi, ki nesebično skrbi zanj: »Bila mu je dobra, pokorna žena. Bila je tako ponosna nanj, na njegove koncerte. Bila je njegova kuharica, ljubica, pripravljala mu je koncerte, izrezovala iz časopisa kritike in jih lepila v posebno knjigo.« Toda nekega dne je srečala majorja Newsona, ki je prebudil v njej njeno ženskost, njeno dušo, njeno osebnost. Ker poprej nikoli ni mislila le nase, so jo te misli dohitele nepripravljeno. Major ji je dal vrečo hrane in jo povabil na smučanje na Tirolsko. Vprašala je moža, kaj naj napravi, dovolil ji je, toda po vrnitvi se je v njej vse podrlo: »Noč se ji je zdela še bolj črna. Stanovanje bolj mrzlo kot po navadi. Težko tišino v sobi je motilo od časa do časa le Marekovo pijano momljanje. In kašelj. Prvič se je zdaj zavedala

Slovenska
družina
ima
na mizi
mladiko

tega kašlja, kot da bi ga prvič slišala... "Zakaj si mi dovolil, da sem šla?" "Zakaj? Zakaj?" "Če bi me ljubil, da... če bi me ljubil... bi rekel — ne!... Pa nisi, rekel nisi nič!... Če bi rekel ne, bi ne šla!" « Klicala je očeta, ker ni vedela, kaj bo z njo, kam bo šla. Delo je pretresljiva balada dveh mladih ljudi, ki sta se znašla v brezdušnem svetu, eden telesno, druga duševno bolna, brez sredstev, brez domovine, brez upanja. Kramolc je mojstrsko analiziral in razčlenil njeno duševnost. Preveč pa je uporabil angleških stavkov.

Prve kanadske zgodbe prikazujejo delo na železnici, delo, ki je težko, nevarno, daleč sredi gozdov, brez stika z drugimi ljudmi. Sami begunci iz vzhodne Evrope, zagrenjeni, polni domotožja, sprti med seboj zaradi zgodovinskih razlogov, vendar kot posamezniki zanimive osebnosti. Tako se potepuh Toma odpelje iz gozda k bratu na jabolčno farmo. Ukrajinec skuša za stavo preplaviti deročo reko, a utone.

Druge zgodbe so iz Toronta, iz prvih časov, ko so bili še nebolgljeni in so znali 40 angleških besed. Neka ugledna gospa jih je z možem povabila na čaj, pa so ji pobili posodo, da jih je bilo sram. Drugič zna naslikati prijetno srečanje v baru dveh razočaranih ljudi. Njemu je umrla žena,

njen zakon se je razbil. Moža je takole predstavila: »Ko si mlad in romantično zaljubljen, se dejansko poročiš s tremi ljudmi: s človekom, kakršnim misliš, da je, s človekom, kakršen naj bi bil, in nazadnje s človekom, kakršen je. Ko tega zadnjega res spoznaš, potem ko so se dvignile romantične megle, se zbudiš poleg tujca.«

Stanoval je pri gospe Mandel, dobro so se razumeli, bil je kot član njihove družine, ko se je sin poročil, je moral izprazniti sobo.

In zadnja **Bankrot**, kjer opisuje življenje v velikem podjetju, kjer dela vrsta arhitektov, gospodar pa jemlje denar za svoje osebne potrebe, zato podjetje propade. Glavni junak se pravočasno reši v drugo podjetje.

Kramolc je eden redkih slovenskih izseljenskih pisateljev, ki zajema snov samo iz novega sveta, jo zna poustvarjati in oživljati ljudi različnih narodnosti. Zato so njegove kratke zgodbe zanimive, sveže, nove, kakor da jih ni napisal slovenski izseljenski pisatelj, ampak kak Kanadčan. Kramolc zna pisati in oblikovati življenje, z ljudmi in sodobnimi problemi. Pripravlja tudi avtobiografski roman, ker se je slovenskim izseljenskim pisateljem odprl tudi matični knjižni trg.

OCENE

KNJIGE

Janja Žitnik: Louis Adamič in sodobniki: 1948-1951

Pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani v Razredu za filološke in literarne vede je izšla v drugi polovici lanskega leta knjiga Janje Žitnik **Louis Adamič in sodobniki: 1948-1951**. Iz Predgovora zvmemo, da je knjiga nekoliko predelano in dopolnjeno poglavje doktorske disertacije te avtorice z naslovom »Zadnje obdobje Adamičevega ustvarjanja«. Gre za drugo poglavje »Pričevanja Adamičevih sodobnikov: stiki s pisateljem«.

Najprej nekaj besed o Louisu Adamiču, ki se je rodil 1898 na Blatu pri Grosupljem, odšel 1913 v ZDA, delal kot ročni delavec in pri Glasu naroda, od 1917 do 1920 je bil kot ameriški vojak na zahodnem bojišču, po vojni spet v ZDA časnikar, uslužbenec in socialistično usmerjeni poklicni pisatelj. Pisal je samo v angleščini. Slovenijo je obiskal 1932 in napisal knjigo proti diktaturi kralja Aleksandra, drugič 1949 in zbiral snov za knjigo o Titu in revoluciji; izšla je po smrti z naslovom **Orel in korenine**, 1970. Umrl je v nepojasnjenih okoliščinah: bil je ustreljen v domači hiši v Milfordu 4. septembra 1951.

Adamič je s svojim političnim, publicističnim in pisateljskim delom zapustil viden pečat v zanimanju ameriških Slovencev za staro domovino med zadnjo vojno in po njej. Tedaj so ameriški Slovenci ustanovili več organizacij, ki so podpirale rojake v razrušeni domovini, ker pa je šla pomoč predvsem levičarskim krogom, je prišlo med Slovenci v Ameriki do razkola. Velika protislovja so bila tudi v mednarodnih odnosih. Leta 1948 se je znašla Jugoslavija po izključitvi iz Informbiroja v izredno težkem položaju. V letu 1949 je bil Adamič osem mesecev v Jugoslaviji, bal se je napada vzhodnih držav, zato je v Ameriki posredoval za Jugoslavijo in za gospodarsko pomoč. Prišlo je do korejske vojske, do preganjanja komunistov v ZDA, do čistk v Jugoslaviji, Golega otoka in političnih procesov.

Adamič je spoznal na svojih obiskih veliko uglednih Slovencev in pomembnih Jugoslovanov. Sam Tito ga je z oblastniki vozil po Jugoslaviji in mu razlagal razmere med partizanskimi boji in po vojni, ker Adamič ni mogel razumeti povojnih razmer, čiščenja, privilegijev

in drugih nedemokratičnih ukrepov. Po časi je sprevidel, da je najbolje molčati.

V prvem delu je avtorica predstavila Ameriške Slovence in Adamiča, ki so bili starejši izseljenci, kulturni delavci, uredniki raznih časopisov, sodelavci v podpornih organizacijah. To so bili: Janko Rogelj, Vatro Grill, John Blatnik, Ana Praček Krasna, Ivan Molek in Andrej Kobal. Vsi ti razen Kobala so se z Adamičem shajali, si dopisovali, zbirali zanj snov za leposlovno in publicistično delo, pomagali zbirati sredstva za pomoč Jugoslaviji, branili in zagovarjali Adamiča pred ameriško javnostjo. Danes so vsi ti že mrtvi. Občudovanja vredno pa je, kako skrbno so hranili Adamičeva pisma in drug material, ki ga je potreboval.

V drugem delu so orisani stiki s prvo domovino. Tukaj so opisani predvsem tedanji politiki, ki so sprejemali Adamiča z obema rokama, ker so se zavedali njegovega ugleda v ZDA in ker so želeli, da bi predstavil Jugoslavijo Ameriki in svetu, saj so vedeli, da so njegove besede tehtnejše kakor katerega koli jugoslovanskega politika. O medvojnih razmerah so mu sestavljali obsežna poročila, da jih je vdelal v delo o novi Jugoslaviji **Orel in korenine**. S temi ljudmi je avtorica knjige napravila obširne intervjuje, na voljo so ji dali korespondenco, do uporabe intervjuja in korespondence ji samo Zdenka Kidrič ni dala dovoljenja. Ker pa je Adamič pošiljal

ista pisma ali podobna več naslovnikom, je lahko avtorica te knjige zajela vse Adamičeve misli in načrte. Tako je ugotovila, da Adamič ni bil zadovoljen z jugoslovansko notranjo in zunanjo politiko, vendar tega v knjigi Orel in korenine ni odkrito povedal, ker se je bal, da bi škodil državi, ki je že takó imela veliko nasprotnikov. Vendar pa je Kardelju, Dedijerju in drugim odkrito povedal vse svoje pomisleke glede njihove notranje in zunanje politike, to pa samo v neposrednih pogovorih in v korespondenci.

Kako so jugoslovanski politiki Adamiča cenili, se vidi tudi iz tega: Adamič je napisal knjigo **Večerja v Beli hiši**, v kateri je užalil angleškega ministrskega predsednika Churchilla, da ga je tožil. Adamič je izgubil tožbo in je moral plačati odškodnino. Na Kardeljevo priporočilo so vzeli iz jugoslovanskega zveznega fonda 50.000 dolarjev in jih dali Adamiču za odplačilo dolga. Vendar pa ta zadeva ni pojasnjena, ker jo je zmedlo še dejstvo, da so našli po Adamičevi smrti ob popravljanju hiše v

zidu 12.350 dolarjev, ki jih je skrnil pisatelj iz neznanega razloga. Kazen Churchillu je po Adamičevih besedah plačala založba Harpers. Avtorica Žitnikova domneva, da Jugoslavija tedaj ni mogla izplačati petdeset tisoč dolarjev, ker jih ni imela.

Avtorica sklepa knjigo z besedami: »Tita, Kardelja, Kidriča, Dedijerja in stalne jugoslovanske predstavnike v ZDA je ob vsaki priložnosti vztrajno opozarjal na potrebo po odpravi nekaterih najbolj izkoriščanih materialnih privilegijev v partijskem in državnem vodstvu, na nesprejemljivo uporabo državnih protokolarnih objektov v zasebne namene, na nedemokratično obveščanje domače in tuje javnosti ter na nesmiselne poteze v agrarni politiki. Še zlasti ogorčen pa je bil nad zloglasno, čeprav kolikor mogoče prikrito politično represijo proti tako imenovanim "notranjim sovražnikom"«.

Knjiga je resno znanstveno delo, odgovor, ali je Adamič slovenski pisatelj ali ne, pa je pomaknila v prihodnost.

Martin Jevnikar

Miklošičev zbornik

Ob stoletnici smrti velikega slovenskega jezikoslovca Frana Miklošiča je bil v Ljubljani mednarodni simpozij od 26. do 28. junija 1991, prav v dneh, ko so v Ljubljani razglasili samostojno slovensko državo in so jo naslednjega dne napadla jugoslovanska letala. Zaradi teh razmer se je simpozija udeležilo »samó« 60 domačih in tujih znanstvenikov, 30 pa jih je ostalo doma. Na vsak način je bilo udeležencev več kot preveč, saj je šlo za šestdeset težkih jezikoslovnih razprav v najrazličnejših jezikih. Udeleženci so bili razdeljeni v 11 sekcij, ki so bile po snovi sestavljene takole: starocerkvenoslovenska, individualnojezikovna, jezikovno-jezikoslovska, besedoslovna, slovnična, besedotvorna, oblikovno-skladenjska, literarnozgodovinska, narečjeslovna, zgodovinska in jezikoslovno tipološka.

Že sama razdelitev snovi in sekcij kaže, kako vsestranski jezikoslovec je bil Miklošič. Da bomo lažje razumeli Zbornik, ki je izšel novembra 1992 v Ljubljani na 638 straneh večje oblike, si najprej oglejmo Miklošičevo življenje in delo. Rodil se je 1813 v Radomerščaku pri Ljutomeru, umrl pa je 1891 na Dunaju. Po gimnaziji v Mariboru je študiral modroslovje in pravo v Gradcu in

v obeh diplomiral. Maja 1837 je bil imenovan za suplenta filozofije na graški univerzi, čeprav je napravil doktorat šele naslednje leto. Leta 1840 je na Dunaju doktoriral še iz prava, opravljal nekaj časa odvetniško prakso, tudi pri očetu ministra Aleksandra Bacha, 1844 je dobil mesto v dunajski dvorni knjižnici, 1849 pa je bil imenovan za profesorja na dunajski univerzi. Tu je ostal do upokojitve 1885. Veliko zaslug za slavistično znanstveno pot Frana Miklošiča ima Jernej Kopitar, ki ga je spodbujal k raziskovanju indoevropskih jezikov in ga pregovoril, da je prosil za mesto v dvorni knjižnici. Poleg univerzitetne profesure je bil redni član dunajske Akademije znanosti, bil je član raznih akademij in učenih društev, 1864 je dobil tudi avstrijsko dedno plemstvo.

Na svoje delo se je temeljito pripravil: preštudiral je vse slovanske jezike, raziskoval skupnosti in razlike, si izpisoval zglede in primere, da so bile njegove razprave zanesljive, znanstveno podprte in neizpodbitne. Mnoga njegova spoznanja veljajo še danes, čeprav je slavistika v sto letih močno napredovala.

Miklošič je napisal 34 samostojnih knjig, ki so izšle v 44 debelih zvezkih,

monografij in drugih spisov, ki so izšli večinoma v publikacijah dunajske akademije znanosti, pa je 108, med njimi so nekateri debele knjige. Jedro slovniških raziskovanj je podal v svojem glavnem delu **Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen**, I.-IV. zvezek, 1852-1874 (Primerjalna slovnica slovanskih jezikov). Delo je tako temeljito, da je vzbudilo splošno priznanje, pred ponatisom pa ga je še dopolnil. Svojo vrednost je ohranilo do danes.

Še dve knjigi sta temeljne važnosti slavističnega znanja. Prva je **Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum** (1862-65 v snopičih v drugi izdaji). Čeprav je Lexicon že zdavnaj pošel in je neobhodno potreben, se nobenemu slavistu ni posrečilo, da bi pripravil novo izdajo. Prav tako važen je njegov **Wörterbuch der slavischen Sprachen** (1886), ki je še danes vsakemu slovanskemu jezikoslovcu neobhodno potrebna knjiga.

Miklošič je razpravljal o vseh slovanskih jezikih in njihovih značilnostih, obravnaval pa je tudi neslovanske jezike, npr. albanščino. Dalje je razpravljal o krščanski terminologiji pri slovanskih narodih, o poimenovanju démonov pri Slovanih, o pravni terminologiji, ker je dalj časa prevajal državni zakonik.

Miklošičev vpliv na razvoj slovenskega knjižnega jezika in slovenskega šolstva je večji, kot se navadno misli. Njegova slovnica je bila na Slovenskem vedno najvišja instanca v slovniških preprih. Posebno važnost imajo njegova **Slovenska berila** od V. do VIII. razreda gimnazij, ki so utrdila slovensko pisavo. Prevedel je dve povesti nemškega mladinskega pisatelja Kristofa Schmida — **Kanarček in Kresnica** —, ki pa nista izšli v tisku.

Revolucionarno leto 1848 je tudi Miklošiča za nekaj časa pritegnilo v politični vrvež. V javnost je stopil kot predsednik takrat ustanovljenega akademskega društva »Slovenija« in ji menda napisal »proklamacijo«, v kateri je zahteval združitev vseh Slovencev v »slovenskem kraljestvu« ter jezikovno ravnopravnost v šoli in uradih. Kot delegat Slovenije je bil tudi v Ljubljani, da je pridobil slovenske voditelje za ta načrt. Volilci v šentlenarskem volilnem okraju so ga izvolili za poslanca v prvi avstrijski državni zbor na Dunaju in pozneje v Kromežihu. Hitro pa se je vrnil k svojemu znanstvenemu delu.

Miklošič je prevzel po Jerneju Kopitarju tako imenovano »panonsko teorijo«, o čemer razpravlja Varja Cvetko Orešnik v Miklošičevem zborniku. Gre za to, ali je jezik prvih cerkvenih besedil, ki sta jih prevedla v staro cerkveno slovanščino sv. Ciril in Metod, makedonski ali panonski. Jezikoslovci so zastopali eno in drugo mnenje, Kopitar in Miklošič pa sta stala na stališču, da je jezik **Brižinskih spomenikov** staroslovenski in ne cerkvenoslovanski. Utemeljitev je verjetna, ker so dobili Slovenci prve rokopise prej, preden sta začela pisati v makedonskem narečju sveta brata, saj sta prišla v Panonijo in na Moravsko šele 863. leta, ko so imeli Slovenci že svojo škofijo na Gosposvet-skem polju. Ker se je Miklošič razvijal in je imel v različnih dobah različne izraze za iste pojme, ga mnogi niso razumeli, danes pa vedno bolj prodira panonska teorija.

V Miklošičevem zborniku je torej 60 razprav, ki od vseh strani osvetljujejo tega velikega Slovenca. Sodelovali so največji svetovni jezikoslovci, zbornik pa so uredili Jože Toporišič, Tine Logar in France Jakopin.

Martin Jevnikar

Plečnikovi kelih

Pri Založbi Krpan družbe Rokus v Ljubljani je izšla pomembna knjiga z naslovom **Plečnikovi kelih**. Besedilo je sestavil dr. Peter Krečič, katalog Rok Kvaternik, barvne fotografije kelihov Edvard Primožič. Kakor je pomembna vsebina, tako je monumentalna oblika, saj meri 30 krat 23,80 cm, šteje 150 strani, natisnjena pa je na kvalitetnem papirju Biogloss 150 gr Papirnice Vevče.

V Predgovoru pripovedujejo avtorji, da so po petih letih, odkar je bilo objavljenih več kot dvajset Plečnikovih kelihov, pripravili to knjigo, ki predstavlja bogastvo vsega do zdaj znanega Plečnikovega opusa na področju oblikovanja v katoliški liturgiji najpomembnejše sakralne posode. Prehodili so vso Slovenijo, iskali v tujini, vendar se zavedajo, da niso našli vsega. Mnogi si ne upajo povedati, da imajo Plečnikov kelih, ker so tatvine vsakdanji pojav, cerkve pa niso zavarovane. Računajo, da je še kakih deset kelihov neodkritih, v arhitekturnem muzeju v Ljubljani pa hranijo načrte in skice za preko 150 različnih cerkvenih posod.

Plečnik je bil v svojem arhitekturnem delu edinstven, saj se noben svetovni arhitekt ni toliko ukvarjal s sakralnim posodjem. Krečič pravi v razpravi o Plečnikovih kelihih: »Tako ostaja Plečnikov opus sakralnega posodja v celotni podobi oblikovanja uporabnih izdelkov 20. stol. v svetovnih merilih v resnici nekaj posebnega, enkratnega, tako po številu izdelkov kot po kvaliteti.«

V knjigi je opisanih 46 Plečnikovih kelihov, razvrščenih po času nastanka. Krečič jih spremlja in razlaga ter kaže, kako se je umetnik stilno razvijal. Vsak kelih je sestavljen iz treh delov: plosko stalce, deblo in kupa. Stalce je okroglo ali ima geometrijske oblike, npr. šeststrokotnik, lahko je gladko ali okrašeno oziroma posejano z dragocenimi ali manj dragimi kamni. Sredi iz stalca raste deblo, ki se je pri Plečniku zelo spreminjalo in umetniško izpopolnjevalo. Lahko je navaden stebriček, lahko je stebriček okrašen z ravnimi črtami, te črtice so lahko lomljene, zavite, stebriček je lahko spodaj in zgoraj ožji kakor v sredini, vsi stebrički pa prehajajo v nodus, ki je malo pod čašo. Pri stebričkih je pokazal Plečnik največjo iznajdljivost: nekatere je kačasto zavil, druge je sestavil iz dveh ali treh stebričkov, ene je obdal s kipi spodaj in zgoraj, pri nekaterih je stalce podobno kupolam na cerkvah pravoslavnega Vzhoda.

Kupa je navadno preprosta, lahko je okrašena z enakomerno hrapavo strukturo toččenega srebra, skoraj nikoli ne nastopa čista zlata barva, navadno je vsaj zatemnjena. Kupa je na različne načine pritrjena na stebriček.

Plečnik je nad 40 let ustvarjal kelih, prvega je napravil za svojega brata duhovnika Andreja leta 1913, zadnjega leta 1956 ob desetletnici posvetitve škofa Vovka v Ljubljani. Krečič je natančno opisal potek ustvarjanja kelihov, njihov razvoj in pomen za Plečnika in cerkveno umetnost v celoti. Brez dvoma Plečnik ni imel tekmece nikjer na svetu, zato je toliko pomembnejše, da je zapustil slovenskemu narodu tako dragoceno umetniško zapuščino.

Krečičev članek, ki obsega 13 strani navadnega tiska, je preveden v francoščino in italijanščino. Francoski prevod je oskrbel Tomaž Kmet, italijanskega Sandro Kravanja. Tem uvodnim razpravam sledijo celostranske slike posameznih kelihov po času nastanka. Na desnih straneh so slike kelihov, na levih zapisi v vseh treh jezikih (slov.,

franc. in ital.) o imenu kelih, kdaj ga je Plečnik napravil, opis vseh treh delov: stalce, deblo in kupa. Že ti podatki so tako izčrpni, da lahko občudujemo kelih, četudi bi ne prebrali Krečičeve razlage. Pod opisom je še detalj v barvi, največkrat stalce, potem deblo z nodusom ali brez njega, včasih tudi kupa z delom debela.

Prav na koncu knjige je Katalog v treh jezikih. Tudi tukaj so osnovni podatki. Za primer vzemimo prvi ali Andrejev kelih, 1913: »Namen: Kelih je bil narejen za Plečnikovega brata Andreja, po njegovi smrti leta 1931 je bil v lasti Karla Matkoviča, Plečnikovega nečaka. Ta ga je potem podaril škofiji. — Material: srebro, dragi in poldragi kamni. —

Vinko Beličič

BLIŽINE IN DALJAVE

MLADIKA
TRST 1993

Ob avtorjevi 80-letnici sta knjižico izdali Mladika in Knjižnica Dušana Černeta.

Naprodaj je v slovenskih knjigarnah v Trstu in Gorici ter v Skladišču Nadškofijskega ordinariata v Ljubljani na Mačkovi št. 6.

Mere: višina 24,8 cm, premer stalca: 13,6 cm, premer kupe 10 cm. — Datacija: MCMXIII. — Napis na robu stalca: »Andreas famulus Christi MCMXIII«. Slovensko: Andrej, Kristusov služabnik, 1913.«

Zanimivo je, da pri nobenem kelihu ni natančno navedeno, kje je danes shranjen, ker so se lastniki bali tatov, a tudi založnik jih ni hotel izpostavljati nevarnostim.

Knjiga Plečnikovi kelih je namenjena ljubiteljem izbranih knjig, primerna pa je tudi za obdarovanja.

Martin Jevnikar

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Kam z zlatim odličjem?

Čuku kar noče zmanjkati snovi za to rubriko. Poslušajte!

Kot je znano, je konec junija skupina slovenskih politikov, posebno zaslužnih za osamosvojitve — Bučar, Rupel, Kacin, Omerza, Janša, Peterle —, vrnila predsedniku Kučanu zlato odličje svobode, s katerim jih je svoj čas odlikoval. To je naredila iz protesta, ker je zadnje čase odlikoval tudi dva domnevna nekdanja režimovca, dr. Ljuba Bavcona, »sotvorca represivne kazenske zakonodaje, zaradi katere so gnili v zaporih politični jetniki«, in zgodovinarja dr. Janka Pleterškega, »ki se je upiral ideji osamosvojitve in jo zasmehoval, češ da Slovenija ne more živeti brez Jugoslavije«.

(ČUK upa, da je v utemeljitev nagrade dr. Pleterškemu bilo vključeno tudi njegovo veliko prekomejsko kulturno dejanje, ko je namreč na straneh ljubljanskega Dela s partijskim erosom napadel fašistično prireditev v Dragi nekaj dni pred začetkom).

Zakaj se zdaj ČUK vmešava v to stvar? Iz človekoljubnih nagibov! Ker bi rad pomagal predsedniku Kučanu, ki je revež ostal sam s tisto vrečko

z odličji, kakor mu jo je nekdo prinesel v vilo na Erjavčevi cesti v Ljubljani. Čuk kar vidi ubogega predsednika, ko hodi po pisarni, tehta tisto vrečko, ne da bi vedel, kam z njo. Kako naj ga ČUK pusti v takšni stiski?

Da bi mu pomagal iz zadreg, mu daje ta predlog: naj vsebino tiste vrečke razdeli med naše najzaslužnejše zamejce! Zakaj naj bi se jih spominjala samo Akademija znanosti in umetnosti?

ČUK je pripravil v ta namen vrsto imen in jih opremil z utemeljitvami.

Odlikovanci naj bi bili torej:

1. Časnikar *Bojan Brezigar*, bivši deželni poslanec Slovenske skupnosti, ki je pokazal tako hvalevredno vzvišenost nad slovensko politično razcepljenostjo, da je pred zadnjimi volitvami odklonil podpis med intelektualci, ki so izjavili svojo podporo Slovenski skupnosti.

2. Gospodarska strokovnjaka *Vito Svetina* in *Darij Cupin*, ki sta s tem, da sta si postavila počitniško hišico pod Martuljkom v soseščini velikega borca za proletariat Staneta Dolanca, pokazala, da sta onkraj bednih demosovskih predsodkov.

3. *Boris Gombač*, ki z najčistejšim idealizmom, ramo ob rami z velikim prijateljem Slovencev Sardosom Albertinijem, kamen na kamen, cegel na cegel, gradi novo krovno organizacijo zamejskih Slovencev.

4. Veliki disident v prejšnjem režimu *Bogo Samsa*, ki z neizpremenjenim časnikarskim etosom in visoko strokovnostjo suka svoje diamantno pero v obrambo Saftija.

5. Velezaslužni Družbi *Safti*, ki s kristalnimi računi, v povezavi z drugimi kristalnimi partnerji, ustvarja ekonomsko bazo slovenskega zamejstva.

6. Šestega nagrajenca ČUK prepušča izbiri svojih bralcev.

Ko bo njegovo ime izžrebano, bodo navedeni predlogi preko Slovenskega konzulata v Trstu poslani na Predsedstvo v Ljubljani.

SKD BARKOVLJE

Razpis natečaja za izvirno slovensko popevko

Slovensko kulturno društvo Barkovlje, Ul. Cerretto 12 - Trst - razpisuje natečaj ob III. FESTIVALU SLOVENSKE POPEVKE V TRSTU, ki bo predvidoma v prvi polovici decembra 93. Odprt je zamejskim Slovincem. Avtorji lahko sodelujejo samo s popevkami, ki niso še bile javno izvedene ali posnete. Glasba in besedilo v slovenščini morata biti izvirni.

Udeleženci natečaja morajo poslati prispevke v treh izvodih z označeno harmonijo, tempom, besedilom pod notami in priložiti tri izvode posebej natipkanega besedila.

Organizator si pridržuje pravico za aranžma šestnajstih popevk, ki jih bo strokovna komisija izbrala. Vse bo spremljal orkester festivala. Prve tri bodo nagrajene.

Slovensko kulturno društvo Barkovlje bo odločalo o radijskem in televizijskem snemanju.

Udeleženci lahko pošljejo svoje skladbe s priporočenim pismom ali pa jih prinesejo osebno na naslov: La Calzatura, Ul. Udine 3, 34132 - Trst - najkasneje do 1. septembra 1993.

Prispevki morajo biti anonimni, zato je treba napisati na hrbtno stran skladbe geslo. Isto geslo je treba prepisati na ovojnico, v kateri mora biti list z osebni podatki avtorja: priimek in ime, starost, kraj rojstva, bivališče, morebitni vpis v SIAE. Ovojnico je treba nato zalepiti in jo priložiti popevki. Vsak udeleženec natečaja lahko predlaga izvajalca.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Mož ženi: »Zakaj ne kuhaš tako dobro kot tvoja mama?«

»Ker ti ne zaslužiš tako dobro kot moj oče.«

—o—

»Ali me boš imel še rad, ko bom imela sive lase?«

»Seveda, saj sem te imel rad tudi, ko si imela plave, rjave, črne in rdeče.«

—o—

»Gospod Kos, telovadba vam bo pomagala, da boste shujšali.«

»A tako? Kako pa, gospod doktor? S počepi...?«

»Ne, z odkimavanjem.«

»O kolikokrat na dan pa? Zjutraj, zvečer?«

»Vsakič, ko vam kdo ponudi hrano.«

—o—

»Nikdar se ne bi šel peljat z letalom,« pravi Pavlič svoji ženi.

»Zakaj pa ne?«

»Pravkar sem bral v časopisu, da so letalske družbe v enem letu izgubile 15 odstotkov potnikov.«

—o—

— Pravijo, da imajo lepe ženske za može prave butce.

— Bo držalo. Morda še ne veš, da tvoja žena slovi za najlepšo v okolici.

—o—

— Poglej, draga, v časopisu piše, da je neumnost dedna.

— To pa res ni lepo, dragec, da se vedno zgovarjaš na svoje starše.

—o—

— Doktor, kaj naj storim? Moj mož med spanjem vedno govori.

— Dajte mu več možnosti, da bo govoril, ko je buden.

—o—

— Kam bo pa šel tvoj sin, ko bo dokončal študij?

— Verjetno kar v pokoj.

— Slišal sem, da imajo pri sosedovih grozen nered...

— Da, res je. Prejšnji teden sem bil pri njih in ves čas je zvonil telefon, a ga niso mogli najti.

—o—

Gorje malemu narodu, če ima prevelike sinove.

—o—

»Ali poznate punč Mone Lize?«

»Ne. In kakšen je?«

»Dva, tri kozarčke in človek se komičnega režanja ne znebi več.«

—o—

Novoimenovani šef oddelka sedi ponosno v svoji novi pisarni.

Ko vstopi neki mlad človek, zgrabi šef slušalko: »... Seveda, gospod direktor... res čudovit večer pri vas... seveda, na svidenje...« Slušalko spet odloži.

Potem se obrne k mlademu človeku: »In kaj lahko za vas storim?«

»Nič. Le telefon bi rad priključil.«

—o—

»Mami, mami! Jaz ne maram v Ameriko!«

»Molči in plavaj naprej!«

—o—

Gospa bere zbirko slovenskih umetnih pesmi. Nenadoma reče možu: »Ti, tu je pa neki Kette prepisal pesem, ki si jo ti pred tridesetimi leti pesnil zame.«

—o—

»Našo rodbino lahko zasledujemo do Friderika Barbarosse.«

»Listine naše rodbine so se pa izgubile v vesoljnem potopu.«

—o—

Kaplar vpije nad rekrutom: »Ti si menda trdil, da je naš poveljnik idiot. Ali je to res?«

»Vojaških skrivnosti ne smem izdati.«

tipo-lito graphart

TRST

Drevored D'Annunzio 27/E

Tel. 040/772151

**Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost**

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

